

Virve Kotasaari

PIENRYHMÄTOIMINNAN VAIKUTUS LAPSEN JA PÄIVÄKOTIRYHMÄN ARKEEN

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Lokakuu 2015

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Virve Kotasaari	Sosionomi (AMK)	Lokakuu 2015
Opinnäytetyön nimi		74 sivua 2 liitesivua
Pienryhmätoiminnan vaikutus lapsen ja päiväkotiryhmän arkeen		
Toimeksiantaja		
Haminan kaupunki		
Ohjaaja		
Lehtori Virve Remes		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyö käsittelee pienryhmätoimintaa 3–5-vuotiaiden ryhmässä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää pienryhmätoiminnan vaikutusta päiväkotiryhmän arkeen sekä sen vaikutusta lasten väliseen ja lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen päiväkodissa.</p> <p>Tutkimus on laadullinen tutkimus. Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla tutkimukseen osallistuneen päiväkotiryhmän työntekijöitä, havainnoimalla pienryhmiä sekä suorittamalla kysely lasten vanhemmille. Pääasiallisena aineistona tutkimuksessa oli haastattelujen avulla kerätty materiaali. Tutkimusaineiston analyysissä käytettiin sisällön-analyysiä.</p> <p>Tutkimuksesta kävi ilmi työntekijöiden sekä lasten vanhempien myönteiset kokemukset pienryhmätoiminnasta pysyvissä pienryhmissä. Pienryhmätoiminnan koettiin rauhoittaneen päiväkotiryhmän arkea sekä helpottaneen toimintaa ja siirtymätilanteita. Toiminnalla oli myös ryhmän yksilöiden välistä myönteistä vuorovaikutusta lisäävä merkitys. Pienryhmätoiminnan ansiosta työntekijät kykenivät huomioimaan yksittäisen lapsen paremmin. Tutkimuksen mukaan työ pienryhmässä koettiin melko sitovaksi, mutta työn mielekkyys oli lisääntynyt rauhallisemmaksi ja leppoisammaksi koetun ilmapiirin ansiosta.</p> <p>Pienryhmätoiminnan myötä lapsi saa tarvitsemaansa huomiota sekä aikaa kehittyä ja kasvaa. Kasvattajalle pienryhmän ohjaaminen on mielekästä ja palkitsevaa, jolloin myös työssä jaksaminen paranee ja työmotivaatio säilyy. Pienryhmätoiminta lisää lasten sekä kasvattajien hyvinvointia päiväkodissa. Pienryhmätoiminta on toteutettavissa monin tavoin ja käytännöt sovellettavissa päiväkodin ja ryhmän mukaan. Pienryhmätoimintaa pyritään lisäämään varhaiskasvatuksessa, ja näin ollen tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää pienryhmätoimintaa suunniteltaessa ja siihen siirryttäessä.</p>		
Asiasanat		
lapset, pienryhmät, päivähoito, varhaiskasvatus, vuorovaikutus		

Author (authors)	Degree	Time
Virve Kotasaari	Bachelor of Social Services	October 2015
Thesis Title		
Impact of Small Group Activities on a Child and a Kindergarten Group in Their Everyday Life		74 pages 2 pages of appendices
Commissioned by		
The City of Hamina		
Supervisor		
Virve Remes, Senior Lecturer		
Abstract		
<p>This thesis is about the small group activity in the group of 3 to 5 years of age. The meaning of this thesis was to study the effect of small group activities on kindergarten group's everyday life and the effect of small group activities between children as well as interaction between a child and an adult in day care center.</p>		
<p>The research is a qualitative research. The data was collected by interviewing employees of the research group in day care center, observing the small groups and performing a survey for children's parents. Principally, the material of the research was collected through interviews. The research data was analyzed by using a content analysis.</p>		
<p>The study showed that the employees and the parents had positive experiences from the small group activities in permanent small groups. The small group activities had calmed down kindergarten group's everyday life and it also facilitated activities and transition situations. Activities also increased the positive meaning of interaction between individuals in the group. Due to the small group activity, the employees were able to take into account an individual child better. According to the research, working in a small group was seen rather binding but also the satisfaction from the work was increased because of the calmer and more relaxed experienced atmosphere.</p>		
<p>Due to the small group activity, the child receives the necessary attention and time to develop and grow. Guiding a small group is meaningful and rewarding for an educator when also coping with work will improve and the working motivation will remain. The small group activity increases children's and educators' well-being in day care center. Small group activities can be implemented in many ways and the practices adapted according to the kindergarten and the group. Small group activities aim to increase in early childhood education and so the results of the research can be utilized for planning small group activities and the transition in to it.</p>		
Keywords		
children, day care, early childhood education, interaction, small groups		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ	7
2.1	Vuorovaikutus.....	7
2.2	Ryhmä ja pienryhmä.....	8
2.3	Pedagogiikka ja pedagoginen pienryhmätoiminta.....	9
2.4	Omahoitaja ja vastuukasvattaja	10
2.5	Varhaiskasvatussuunnitelma eli Vasu	11
3	VARHAISKASVATUSTA LAPSEN PARHAAKSI.....	12
3.1	Varhaiskasvatustaki	12
3.2	Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena hyvinvoiva lapsi.....	13
3.3	Haminan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma	14
4	LAPSI PÄIVÄKODIN ARJESSA	16
4.1	Lapsen arki suuressa päiväkotiryhmässä	16
4.2	Lapsi osana päiväkotiryhmää	18
4.3	Lapsen osallisuus ryhmässä ja yhteisöllisyyden merkitys.....	21
5	PIENRYHMÄTOIMINTA VARHAISKASVATUKSESSA.....	23
5.1	Päiväkodin arki muutoksessa	23
5.2	Yhteisöllinen pienryhmätoiminta	25
5.3	Pienryhmätoiminta vuorovaikutuksen tukijana	27
5.4	Tukea tarvitseva lapsi ryhmässä.....	30
5.5	Toimiva pienryhmä	32
6	AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA PIENRYHMÄTOIMINNASTA	33
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	35
7.1	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	36
7.2	Tutkimuksen kohde.....	36
7.3	Tutkimusmenetelmät ja aineiston hankinta	37
7.3.1	Haastattelu	38
7.3.2	Havainnointi	41
7.3.3	Kysely	43

7.4	Aineiston analysointi	45
7.5	Tutkimuksen eettisyys	47
8	TUTKIMUSTULOKSET	48
8.1	Haastattelu	49
8.2	Havainnointi	55
8.3	Kysely	57
9	TULOSTEN TULKINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	60
9.1	Tulosten tulkinta	60
9.2	Johtopäätökset	63
10	LUOTETTAVUUS	65
11	POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	67
12	JATKOTUTKIMUSAIHE	70
	LÄHTEET	71
	LIITTEET	
	Liite 1. Haastattelun runko	
	Liite 2. Kysely vanhemmille	

1 JOHDANTO

Aiheen tutkimustyölleni sain loppuvuodesta 2014 tiedustellessani Haminan kaupungilta lastentarhanopettajan kelpoisuuteen soveltuvaa opinnäytetyöaihetta. Haminan kaupungin ehdotuksesta lähdin toteuttamaan tutkimusta pienryhmätoiminnasta 3–5-vuotiaiden ryhmässä. Toimeksiantajan ensisijaisena mielenkiinnon kohteena olivat pienryhmätoiminnan vaikutukset ja edut varhaiskasvatuksessa ja erityisesti lasten ja kasvattajien välinen vuorovaikutus sekä työntekijöiden työssä jaksaminen. Tutkimuksen kohteena oli Uuden-Summan päiväkodin pienryhmätoimintaan siirtynyt 3–5-vuotiaiden Kengut-ryhmä, työntekijöiden kokemukset pienryhmätoiminnasta päiväkodin arjessa, havainnot lasten ja aikuisten välisestä vuorovaikutuksesta ja toiminnasta ryhmissä sekä lasten vanhempien kokemukset pienryhmätoiminnasta.

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää pienryhmätoiminnan vaikutusta päiväkotiryhmän arkeen sekä pienryhmätoiminnan vaikutusta lasten väliseen ja lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen päiväkodissa. Koska tutkimustyöni toimeksiannossa oli ainoastaan yksi pienryhmätoimintaan siirtynyt päiväkotiryhmä, halusin suorittaa tutkimuksen ryhmässä mahdollisimman kattavasti. Tästä johtuen tiedustelin erikseen työntekijöiden ja vanhempien kokemuksia pienryhmätoiminnasta sekä havainnoin lapsiryhmää.

Tavallisesti yli 3-vuotiaat lapset on päiväkodeissa jaettu noin 20 lapsen ryhmiiin, joissa työskentelee kolme aikuista. Tämä käytäntö on säilynyt ennallaan vuodesta 1973, jolloin päivähoitolaki astui voimaan. Vasta 2000-luvulla alettiin puhua pienryhmätoiminnasta tapana organisoida varhaiskasvatustyötä. (Raittila 2013, 74.) Kasvatusmenetelmät ovat muuttuneet eri aikoina hyvinä pidettyjen käytäntöjen myötä. Oppaan (2013, 158) mukaan suurryhmä ei kuitenkaan vastaa vanhakantaisella ajattelullaan tämän päivän yhteisöllisen kasvatuksen haasteisiin, sillä suurryhmältä puuttuu keinoja kannustaa lasta sosiaalisen elämän valmiuksiin. Sen sijaan pienryhmässä lapsi saa kasvattajalta ja ryhmän muilta lapsilta tarvitsemansa huomion ja tuen.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsittelen varhaiskasvatusta ja lasta päiväkodin arjessa. Varhaiskasvatusta lapsen parhaaksi -luvussa selvitän varhaiskasvatusta ohjaavia lakeja ja asetuksia. Varhaiskasvatustilaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet luovat pohjan laadukkaalle varhaiskasvatukselle, jota kunnat toteuttavat paikallisia olosuhteita ja lähtökohtia noudattaen. Lapsi päi-

väkodin arjessa kuvaa lapsen arkea osana suurta päiväkotiryhmää. Monet lapset viettävät suurimman osan päivästään suuressa ryhmässä, jossa meteli on kova, yhteenotot päivittäisiä sekä kilpailu aikuisen huomiosta jatkuvaa. Keskeisinä teemoina opinnäytetyössäni on pienryhmätoiminta ja vuorovaikutus. Pienryhmätoiminta varhaiskasvatuksessa -luvussa tarkastelen vuorovaikutuksen merkitystä lapsen arjessa sekä pienryhmätoimintaa vuorovaikutuksen tukijana. Mikkola ja Nivalainen (2009, 41) toteavat: ”*Vuorovaikutusta voi oppia vain vuorovaikutuksessa*”. Lapsi tarvitsee myönteistä vuorovaikutusta kasvaakseen, kehittyäkseen sekä oppiakseen uusia asioita.

Pienryhmätoimintaan, opinnäytetyön aiheena, päädyin mielenkiinnosta yksilön hyvinvointia tukevaa varhaiskasvatusta kohtaan. Erityisesti minua kiinnosti lapsen hyvinvointi päiväkodissa, mutta myös työntekijän työhyvinvointia edistävät asiat. Suuri, rauhaton ryhmä on henkisesti raskas niin lapselle kuin aikuiselle ja kuluttaa yksilön voimavaroja tarpeettomasti. Suuressa päiväkotiryhmässä lapsi ei tule riittävästi yksilönä huomioiduksi, eikä saa tarvitsemaansa tukea. Tutkimusaiheeni on ajankohtainen siitäkin syystä, että varhaiskasvatustlain ensimmäinen vaihe astui voimaan 1.8.2015. Uutena säädöksenä varhaiskasvatuslaissa (8.5.2015/580) säädetään muun muassa lapsiryhmien enimmäiskoosta päiväkodissa.

2 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

2.1 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus on ”*kahden tai useamman ihmisen välistä vastavuoroista toimintaa*”, jossa muihin ihmisiin vaikutetaan tietoisesti tai tiedostamatta. (Papunet 2015a.) Jokaisella on tarve olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Molemmilla osapuolilla on tasa-arvoinen rooli vuorovaikutuksen syntymisessä sekä sen edistämisessä, jolloin kumpi tahansa voi aloittaa tai halutessaan lopettaa vuorovaikutuksen. Kumpikin osapuoli toimii vuorollaan aloitteentekijänä sekä vastaanottajana. (Papunet 2015b.)

Varhaiskasvatus on vuorovaikutusta. Päiväkodissa toiset lapset ovat osa kasvuympäristöä, ja näin ollen lasten välisellä vuorovaikutuksella on tärkeä merkitys. Vertaisryhmässä lapsi voi jutella, saada apua tai tukea sekä toimia kokeilun ja ehdotellen. Yhdessä lapset huomaavat erilaisia asioita, havainnoivat

monelta kannalta, tutkivat sekä epäilevät enemmän. (Eskel & Marttila 2013, 84–85.) Leikki-, tunne- ja sosiaalisten taitojen kehittyminen edellyttävät lapsen vuorovaikutusta toisten lasten ja turvallisten aikuisten kanssa (Opas 2013, 158). Kontakti toiseen ihmiseen syntyy luontevasti yhdessä toimimalla ja arkisia asioita tekemällä. Tämänkaltaista yhteistä tekemistä voivat olla esimerkiksi tutut arkirutiinit kuten ulkoilu, ruokailu ja nukkumaan käyminen. (Papunet 2015b.)

2.2 Ryhmä ja pienryhmä

Ryhmällä tarkoitetaan kahden tai useamman, keskenään vuorovaikutuksessa olevan yksilön muodostamaa kokonaisuutta. Ryhmän jäsenet tiedostavat kuuluvansa ryhmään, ovat tietoisia ryhmän muista jäsenistä sekä käsittävät oman toimintansa merkityksen ryhmässä. Ryhmässä toimiminen edellyttää vuorovaikutusta yksilöiden välillä ja on tästä syystä hyvin haastavaa. Ryhmän jäsenet ovat toisilleen merkityksellisiä ja täten toisistaan myös riippuvaisia. Tämä ilmenee yksilöiden välisenä vuorovaikutuksena. Yksilöt pyrkivät vaikuttamaan ryhmän toimintaan juuri vuorovaikutuksen keinoin. Tuntemattomien seurassa yksilö käyttäytyy toisin kuin tutussa ryhmässä. (Kataja, Jaakkola & Liukkonen 2011, 15; Kopakkala 2011, 37, 43.)

Vuorovaikutus etenee ryhmässä kahden yksilön välisten vuorovaikutusten sarjoina, joiden lisääntyessä eri ihmisten välillä, myös ryhmän turvallisuus kasvaa. Vuorovaikutuksen keinoin ihminen pyrkii vaikuttamaan toiseen ihmiseen ja aikaansaamaan tässä haluamansa reaktion. Yksilöiden suhteet muita ryhmän jäseniä sekä ryhmää kohtaan muuttuvat ryhmän toiminnan edetessä. Ryhmän muodostuttua se alkaa torjua muita ryhmiä. (Kataja ym. 2011, 16; Kopakkala 2011, 37–38.) Tavallisesti päivähoitopaikka on alle kouluikäisen lapsen vertaisryhmä. Vertaiset tai vertaissuhteet tarkoittavat tällöin lapsiryhmää, jossa lapset ovat samanikäisiä tai kehitykseltään samalla tasolla. Vertaisryhmässä lapsi voi solmia ystävyysuhteita sekä tuntea kuuluvansa ryhmään. (Repo 2013, 116–117.)

Pienryhmä muodostuu enintään 10 yksilöstä. Suuryhmästä poiketen kaikilla pienryhmän jäsenillä on mahdollisuus vuorovaikutukseen muiden ryhmän jäsenten kanssa. Jäsenten välisen vuorovaikutuksen puuttuessa suuryhmässä

esiintyy pienryhmää enemmän ristiriitoja, kilpailua, liittoutumista sekä lyhytjänteisyyttä. Pienryhmässä yksilö motivoituu ja sitoutuu suorittamaan ryhmän tehtävää tehokkaammin kuin suurryhmässä. Pienryhmässä jäsenet ovat tyytyväisiä, he ovat sitoutuneita ja motivoituneita toimintaan sekä yksimielisiä ryhmän toimintatavoista. (Kataja ym. 2011, 15.) Erityisesti pienten lasten kyseessä ollen on tärkeää, että toiminta päiväkodissa tapahtuu pääasiassa pienryhmissä. Mitä pienempi lapsi on, sitä kykenemättömämpi hän on toimimaan suuressa ryhmässä ja ottamaan siinä ohjeita vastaan. (Kanninen & Sigfrids 2012, 118; 124.)

2.3 Pedagogiikka ja pedagoginen pienryhmätoiminta

Varhaiskasvatuksessa hoito merkitsee ammattikasvattajille pyrkimystä vastata kasvatuksellisesti ja pedagogisesti yhteiskunnan ja perheiden päivähoitoon kohdistuviin odotuksiin. Hoito liittyy lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tarpeisiin. (Niikko 2008, 69.) Kasvattajayhteisön tärkeiksi ja tarkoituksenmukaisiksi kokemat kasvatuksen periaatteet ja käsitykset perustuvat arjen valintoihin. Pedagoginen linja tehdään näkyväksi pitkäjänteisellä ja sitoutuneella yhteisesti määriteltujen arvojen ja päämäärien mukaisella pedagogiikan rakentamisella, jota myös arvioidaan säännöllisesti. (Mikkola & Nivalainen 2009, 25.)

Pedagogiikan tulee näkyä päiväkodin jokapäiväisen toiminnan organisoimisessa. Konkreettisesti määritelty pedagogiikka selkiyttää, edesauttaa ja helpottaa työyhteisön toimintaa, jolloin myös työntekijät ymmärtävät, mitä heiltä odotetaan yhteisen toimintalinjan toteutumiseksi. On tärkeää, että henkilökunta sitoutuu pedagogiikkaa tukevan toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä ymmärtää oppimisympäristön ja järjestetyn toiminnan vaikutuksen lapsen ja ryhmän toiminnassa. Pedagoginen vastuu on koko kasvattajayhteisön yhteinen asia, mutta esimiehen vastuulla on työyhteisön pedagogiikan rajaaminen ja selkeä määrittäminen. (Mikkola & Nivalainen 2009, 25–26.)

Nykypäivänä pienryhmätoiminnalla tarkoitetaan erityistä, suunnitelmallista tapaa toteuttaa päiväkotiryhmien toimintaa (Raittila 2013, 74). Pedagogisessa pienryhmätoiminnassa toiminta tapahtuu lasten tarpeita vastaavissa pienryhmissä, joissa 4–7 lapsen ryhmät ovat mahdollisimman pysyviä ja toimivat

säännöllisesti päivittäin. Kasvattajat vuorottelevat pienryhmissä, jolloin eri kasvattajien erityisosaamiset tulevat paremmin yksittäisen lapsen käyttöön ja kasvattajat oppivat tuntemaan paremmin ryhmän jokaisen lapsen. Kasvattaja ohjaa lapsiryhmää viikon, jonka jälkeen pienryhmä vaihtuu. Pedagogisen pienryhmätoiminnan myötä työntekijöiden vastuu jakautuu tasaisesti ja perustehtävään syventyminen paranee. Vastuu lasten perushoidosta, ohjauksesta, toiminnasta sekä opettamisesta ja havainnoinnista on jokaisella ryhmän kasvattajalla. Kokonaisvastuu ryhmän pedagogiikasta on kuitenkin lastentarhanopettajalla. (Kouvola kaupunki; Nikka 2014, 5.)

2.4 Omahoitaja ja vastuukasvattaja

Lyhyesti ilmaistuna omahoitajuus tai vaihtoehtoisesti vastuukasvattajuus tarkoittaa lapselle nimettyä omaa hoitajaa, joka hoitopäivän aikana viettää lapsen kanssa mahdollisimman paljon aikaa. Hänen vastuullaan on myös kasvatuskumppanuuden toteuttaminen lapsen vanhempien kanssa. (Salminen & Tyninen 2011, 8.) Pienryhmässä jokaisella lapsella on omahoitaja, joka vastaa lapsen päivähoidon aloituksesta ja ryhmään liittymisestä. Hänen tehtävänä on tukea lasta päivähoitossa sekä tutustua lapsen vanhempiin ja luoda heihin lapsen kehitystä tukeva kumppanuussuhde. Omahoitajan vastuulla on mahdollisesti myös hoito- ja kasvatussopimusten tekeminen lapsen vanhempien kanssa. Hän huolehtii lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen havainnoimisesta sekä niiden dokumentoinnista sovitulla tavoilla. On tärkeää, että omahoitaja ylläpitää avointa ja reflektivoivaa suhdetta lapsen vanhempiin, jolloin vanhemmat tulevat tietoisiksi lapsensa kehityksestä iloineen ja haasteineen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 105; Mikkola & Nivalainen 2009, 34.)

Aikuisen ammattitaito ja työkokemus tulee ottaa huomioon pienryhmiä muodostettaessa, sillä haastavimmat lapset tulee sijoittaa ammattitaitoisimman omahoitajan pienryhmään. Omahoitajan myötä lapsi oppii luottamaan, että päiväkodissa hänestä välitetään ja pidetään huolta sekä omaksuu samalla hyvin ainakin yhden aikuisen. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34.) Vastuukasvattajalla on tärkeä merkitys yksittäisen lapsen kasvussa ja kehityksessä, sillä hän tuntee parhaimmin lapsen kyvyt ja tarpeet. Lapsen kehityksen kannalta merkittävää kasvattajan ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta voidaan tukea muun muassa pienryhmässä juuri omahoitaja- tai vastuukasvattajatyömenetelmää

toteuttamalla. (Kanninen & Sigfrids 2012, 106; Opas 2013, 160–161.) Omahoitajuus on vielä melko uusi varhaiskasvatuksen työmenetelmä, joka on vähitellen yleistymässä sen merkityksellisyyden vuoksi. Omahoitajuudesta on hyötyä paitsi lapselle ja tämän perheelle, myös työntekijälle itselleen työn selkeytymisen ja kevenemisen ansiosta. (Salminen & Tynnen 2011, 8.)

2.5 Varhaiskasvatussuunnitelma eli Vasu

Vuonna 2004 julkaistiin Stakesin, sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön, Opetushallituksen ja Suomen kuntaliiton sekä alan asiantuntijoiden yhteistyönä laatima varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joka oli tarkoitettu valtakunnallisen varhaiskasvatuksen sisällön ja laadun ohjauvälineeksi (Mikkola & Nivalainen 2009, 13). Tämän vuonna 2003 laaditun ja 2005 tarkistetun varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta jokaisen kunnan tulee laatia oma varhaiskasvatussuunnitelma eli Vasu paikallisten olosuhteiden ja perusteiden mukaisesti vanhempien kanssa yhteistyössä. Kuntatasolla Vasusta tulee ilmetä kunnan varhaiskasvatuksen yhteinen arvopohja sekä lähtökohdat sen toteuttamiselle ja kehittämiselle. Vasun tehtävänä on kuvailla varhaiskasvatusta ohjaavia periaatteita ja toimintatapoja kunnassa mutta myös päivähoiton eri yksiköissä, joissa yksityiskohtaiset suunnitelmat tehdään tavoitteiden ja suositusten käytäntöön siirtämisestä. Lopulta varhaiskasvatussuunnitelma on kuitenkin lapsen henkilökohtainen ja yksilöllinen suunnitelma, jonka kasvatustavoitteita lapsen vanhemmat pohtivat yhdessä päivähoiton henkilökunnan kanssa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 17; Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 55; Mikkola & Nivalainen 2009, 14.)

Lapsen henkilökohtainen ja yksilöllinen Vasu-asiakirja edellyttää kaikkien lapsen kasvatukseen osallistuvien aikuisten yhteistä käsitystä juuri tämän lapsen tarpeista ja kasvatustavoitteista. Varhaiskasvatussuunnitelma tehdään lapsesta vähintään kerran vuodessa ja sitä päivitetään tarpeen mukaan. Sen tavoitteena on lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi, joka ilmenee hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuutena. Varhaiskasvatussuunnitelman avulla pyritään luomaan lapsen kehitystä edistävää kasvatusta sekä auttamaan päivähoitohenkilöstöä tukemaan vanhempia lapsen kasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman myötä lapsen vanhempien ja päiväkodin välinen kasvatus-

kumppanuus on noussut esille. On tärkeää, että lapsen vanhemmat ja päiväkodin hoitohenkilökunta keskustelevat yhdessä ja löytävät yhteiset kasvatuseriaatteen. Kun vanhemmat ja hoitohenkilökunta jakavat lasta koskevan tiedon keskenään, muodostuu lapsesta yhtenäinen kuva. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 55–57, 60.)

3 VARHAISKASVATUSTA LAPSEN PARHAAKSI

3.1 Varhaiskasvatustaki

Eduskunnassa hyväksyttiin 13.3.2015 hallituksen esitys varhaiskasvatustakin ensimmäisestä vaiheesta, joka astui voimaan 1.8.2015. Uuden lain mukaan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen sekä hoidon muodostamaa pedagogista kokonaisuutta. Lain mukaan Opetushallituksen tehtävänä on laatia valtakunnalliset varhaiskasvatuksen perusteet, joiden pohjalta paikallistasolla tehdään omat varhaiskasvatussuunnitelmat sekä henkilökohtainen Vasu jokaiselle varhaiskasvatuksen piirissä olevalle lapselle. Laki määrittelee myös lapsiryhmän enimmäiskoon päiväkodissa. (Opetusalan Ammattijärjestö OAJ 2015.) Varhaiskasvatustakin (5 a §:n) mukaan varhaiskasvatuksen ryhmät tulee muodostaa ja tilojen käyttö järjestää siten, että varhaiskasvatukselle säädetyt tavoitteet saavutetaan. Yhdessä päiväkotiryhmässä voi yhtä aikaa olla läsnä kolmea kasvatustavastuullista henkilöä vastaava määrä lapsia.

Varhaiskasvatustakin (8.5.2015/580) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia, sekä tukea oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista sekä koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista. Varhaiskasvatuksen pyrkimyksenä on toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa sekä mahdollistaa myönteisiä oppimiskokemuksia. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on niin ikään kehittävän, oppimista edistävän sekä terveellisen ja turvallisen varhaiskasvatustavastuun varmistaminen sekä lasta kunnioittavan toimintatavan ja lasten sekä varhaiskasvatustavastuun välisen mahdollisimman pysyvien vuorovaikutussuhteiden turvaaminen.

Varhaiskasvatuslain (2 a §:n) mukaan kaikille lapsille tulee antaa tasavertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää tasa-arvoa sukupuolten välillä sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä jokaisen kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Tavoitteena on tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista sekä tarvittaessa monialaista tukea. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen, lapsen toiminnan edistäminen vertaisryhmässä sekä eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, muiden ihmisten kunnioittamiseen sekä yhteiskunnan jäsenyyteen ohjaaminen. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen osallistumisen ja itseään koskeviin asioihin vaikuttamisen mahdollisuuden varmistaminen. Tehtävänä on toimia lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi yhdessä lapsen ja tämän huoltajan kanssa sekä tukea kasvatustyössä lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

3.2 Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena hyvinvoiva lapsi

Valtakunnallisissa varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaavissa asiakirjoissa lapsi ymmärretään aktiivisena vuorovaikutuksen osapuolena, tiedon kerääjänä ja maailmankuvansa rakentajana. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet perustuvat arvolähtökohdiltaan Lasten oikeuksien sopimukseen (Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 21.08.1991/60), joka korostaa lasten suojelemista, heidän oikeuttaan tulla kuulluksi heitä itseään koskevissa asioissa sekä lasten oikeutta ilmaisunvapauteen. (Turja 2011, 43–44.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on ennen kaikkea kaikin puolin hyvinvoiva lapsi. ”*Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kun lapsi voi hyvin, hänellä on mahdollisimman hyvät kasvun, oppimisen ja kehittymisen edellytykset. Hän nauttii yhdessäolosta lasten ja kasvattajien yhteisössä, sekä kokee iloa ja toimimisen vapautta kiireettömässä ja turvallisessa ilmapiirissä. Lapsi on kiinnostunut ympäristöstään, ja hän voi suunnata energiansa leikkiin, oppimiseen ja arjen toimiin itselleen sopivin haastein*”. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15.)

Jotta varhaiskasvatuksessa oleva lapsi voisi hyvin, hänen terveydestään ja toimintakyvystään sekä perustarpeistaan tulee huolehtia. Lapsen tulee voida kokea, olevansa arvostettu ja hyväksytty sekä tulevansa kuulluksi ja nähdyksi. On tärkeää, että lapsi saa vahvistusta terveelle itsetunnolle. Hyvinvoiva lapsi oppii sosiaalisia taitoja sekä uskaltaa yrittää. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005, 15) mukaan lapsi tulee kohdata yksilöllisten tarpeidensa ja persoonallisuutensa sekä perhekulttuurinsa mukaisesti. Tällöin hän kokee olevansa tasa-arvoinen sukupuolestaan, sosiaalisesta ja kulttuurisesta taustastaan tai etnisestä alkuperästään huolimatta. Lapsen suhteita vanhempiin, kasvattajiin sekä toisiin lapsiin tulee vaalia varhaiskasvatuksessa. On tärkeää, että lapsi voi kokea kuuluvansa päiväkodin vertaisryhmään. Mahdollisimman muuttumattomat ja pysyvät ihmissuhteet varhaiskasvatuksessa edistävät lapsen hyvinvointia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15.)

Varhaiskasvatuksella on merkittävä vaikutus lapsen hyvinvointiin sekä oppimisvalmiuksiin. Lapsen sosiaaliset taidot ja tunne-elämä kehittyvät laadukkaan varhaiskasvatuksen myötä. Ylikuormittuessaan lapsen kyky säädellä omaa toimintaansa heikkenee ja käyttäytyminen on tilanteeseen nähden epäsopevaa. Tämä hidastaa kehittymistä sekä estää lasta oppimasta. (Siitonen 2011, 17.) Valtakunnallisen linjauksen mukaisesti jokaiselle varhaiskasvatuksen piirissä olevalle lapselle tulee tehdä lapsen yksilöllistä kasvua, kehitystä ja oppimista tukeva hoito- ja kasvatussopimus. Sopimuksessa tulee huomioida lapsen kokemukset, tarpeet sekä kehityksen edellytykset. (Kanninen & Sigfrids 2012, 17.) Lapset hyötyvät laadukkaasta varhaiskasvatuksesta emotionaalisesti, sosiaalisesti ja kognitiivisesti. Tutkimuksen mukaan lapsi hyötyy laadukkaasta varhaiskasvatuksesta vielä koulun alkaessa ja sillä on myönteinen vaikutus aina nuoruusikään saakka. Hyvän ja laadukkaan varhaiskasvatuksen perustana on näkemys siitä, mitä, miksi ja miten varhaiskasvatusta tulisi toteuttaa. (Kronqvist 2011, 15.)

3.3 Haminan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma

Haminan kaupungissa varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen hyvinvoinnin edistäminen siten, että *”lapsella on parhaat mahdollisuudet kasvuun, oppimiseen ja kehittymiseen”*. Lapsen tulee tuntea olevansa tärkeä, ja että hänen tarpeisiinsa vastataan. On oleellista, että lapsi oppii huomioimaan myös toiset

ihmiset ja osaa toimia osana ryhmää. Varhaiskasvatuksen arvoja ovat muun muassa läsnä oleminen, kuunteleminen ja tukeminen, luottamuksen luominen keskustellen ja yhdessä tehden sekä lapsen tarpeisiin vastaaminen, läheisyyden ja hoivan sekä elämysten ja ilon antaminen lapsen arkeen. (Haminan kaupunki 2014, 5.)

Lapsi oppii ja hänen ajattelunsa kehittyy vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Haminan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman (2014) mukaan aikuisten vastuulla on lasten psyykkisestä ympäristöstä huolehtiminen. Hyväksyvää ja myönteistä kasvatuskulttuuria edistävät turvallinen ja kiireetön ilmapiiri. Lapselle turvallinen ja hyvä oppimisympäristö perustuvat aikuisen aitoon läsnäoloon sekä herkkyyteen vastata lapsen tarpeisiin. Lapselle turvallisuutta tuovat syli, lämpö, aito välittäminen, kiireettömyys sekä läsnä oleva ja lasta huomioiva ja kuunteleva aikuinen. Henkilöstön velvollisuutena on toimia turvallisuutta edistään. Sosiaalisella ympäristöllä tarkoitetaan kaikkia lapsen kanssa toimivia henkilöitä. Yhteistyökyky, kuuntelutaito ja ystävyys kokeumus lisääntyvät sekä tunneilmaisuus kehittyy läheisessä vuorovaikutuksessa aikuisten ja lasten kanssa. Ryhmässä harjoitellaan yhteistyötaitoja ja toisen huomioon ottamista. Työntekijän tehtävänä on havainnoida lapsiryhmää tarkkaavaisesti. On tärkeää, että jokainen lapsi pääsee ryhmän toimintaan ja leikkiryhmiin mukaan. (Haminan kaupunki 2014, 6, 13–14.)

Haminan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman (2014) mukaan ”*osallisuus on vuorovaikutusta ja toimimista yhdessä, sosiaalisten suhteiden muodostamista, keskinäistä välittämistä ja huolenpitoa sekä koettuja ja toteutuvia mahdollisuuksia. Osallisuus mahdollistaa itsensä ilmaisemisen, kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen ja yhteisiin asioihin vaikuttamisen*”. Antamalla lasten tehdä aloitteita ja suunnitella toimintaa voidaan tukea lapsen osallisuutta. Haminan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa todetaan osallisuuden edistämiseksi tarvittavan pienryhmätoimintaa sekä yhteistä aikaa kohtaamiseen ja tekemiseen, toimintamuotoja joiden avulla voidaan tukea lapsen vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa sekä itseilmaisua. (Haminan kaupunki 2014, 7.)

Lapsen Vasu eli varhaiskasvatuksen suunnitelma ohjaa varhaiskasvatuksen toteutumista lapsikohtaisesti. Sen tavoitteena on ottaa huomioon lapsen yksilöllisyys sekä vanhempien näkemykset toimintaa järjestettäessä. Vasussa huomioidaan lapsen kokemukset, tarpeet ja tulevaisuudennäkymät, mielen-

kiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lapsen yksilöllinen tuen ja ohjauksen tarve. Aikuisten tulee luoda turvallinen toimintaympäristö lapsille ja vastata heidän tarpeisiinsa. Heidän tulee kuunnella lasta aidosti, antaa aikaa ja läsnäoloa lapselle sekä tilaa lasten keskinäiselle aktiivisuudelle ja yhteistoiminnalle sekä tarjota ja vahvistaa lapsen myönteisiä osallistumiskokemuksia. Kasvattajan tehtävänä on myönteisen ilmapiirin luominen ja aito läsnäolo. Tällöin lapsi saa tarvitsemansa tuen sekä tuntee itsensä hyväksytyksi ja arvokkaaksi. Jokaisella lapsella on oikeus kehittyä edellytystensä mukaisesti sekä tulla hyväksytyksi. Toimintaa ja toimintaympäristöä tulee muokata ja mukauttaa, mikäli lapsella ilmenee tuen tarvetta. Tällöin hänelle tehdään varhaisen tuen suunnitelma ja toimintaa eriytetään pienryhmä- tai yksilötoiminnaksi. (Haminan kaupunki 2014, 8–9, 14–15.)

4 LAPSI PÄIVÄKODIN ARJESSA

4.1 Lapsen arki suuressa päiväkotiryhmässä

Vuosien saatossa käsitys päivähoidon muodosta, sisällöstä ja luonteesta on vaihdellut aikakauden yhteiskunnallisen tilanteen mukaan. Tänä päivänä päivähoito on jokaisen lapsen ja lapsiperheen oikeus. Lapset viettävätkin yhä enemmän aikaa päiväkodeissa. Suomessa 5–7-vuotiaat lapset viettävät päivästänsä suurimman osan päivähoidossa, toisten lasten kanssa. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 56–57, 69.) Hoitopäivän pituus on tavallisesti 8–10 tuntia (Opas 2013, 160).

Suomessa päiväkotiryhmät ovat nykyisinkin usein liian suuria, jotta hoitajat kykenisivät riittävään vuorovaikutukseen jokaisen lapsen kanssa. Päiväkodissa ryhmän koko perustuu lasten ikään sekä lapsi–hoitaja-suhdelukuun. Yksi vaadittavan tutkinnon suorittanut aikuinen on vastuussa neljästä lapsesta alle 3-vuotiaiden ryhmässä ja seitsemästä lapsesta yli 3-vuotiaiden lasten ryhmässä. Mikäli ryhmässä on lapsia, jotka tarvitsevat hoitoa vain osan kuukaudesta, ryhmiin saatetaan sijoittaa 1–2 ylimääräistä lasta. (Rusanen 2011, 237.) Aloittaessaan päivähoidon lapsi saa kodin lisäksi myös päiväkodista yhteisön, johon hänen tulisi kyetä liittymään turvallisesti. Vaikka lapsi huomioidaankin päiväkodissa yksilönä, on hän myös samalla osa päiväkodin yhteisöä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 19.)

Jokapäiväisiin päiväkodin tilanteisiin kuuluvat muun muassa pukeminen, riisuminen, peseytyminen ja wc-toiminnot, ruokailu ja lepoaika tai uni, sekä ulkoilu ja liikunta. Päiväkodissa lapsia kohdellaan monissa päivän eri tilanteissa osana suurta lapsiryhmää. Lapsen ja aikuisen kahdenkeskinen vuorovaikutus on vähäistä suuressa ryhmässä. Olosuhteiden pakosta päiväkodin henkilökunta joutuu kannustamaan lapsia liian varhaiseen itsenäistymiseen vastoin lasten todellista kehitystasoa, vaikka itsenäistymistäkin osoittanutta lasta tulisi tukea tilanteessa, jossa hän odottaa saavansa apua. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä enemmän aikaa tulisi käyttää kyseisiin toimintoihin. On tärkeää, että lapsi saa toimia rauhassa ja kiirehtimättä, oppiakseen selviytymään päivittäisistä toiminnoistaan omatoimisesti. Osaaminen tuottaa lapselle iloa sekä vahvistaa lapsen itsetuntoa. Kasvattajien tulisi nähdä omatoimisuuteen ohjaaminen ennen kaikkea oppimistapahtumana. (Rusanen 2011, 232; Tiusanen 2008, 79.)

Päiväkodissa moni lapsi joutuu hoitopäivänsä aikana toistuvasti selviytymään suuressa lapsiryhmässä syntyvistä ristiriita- ja odotustilanteista. Lapsi joutuu kilpailemaan toisten lasten kanssa puheenvuoroista ja aikuisen huomiosta. Aikuista tarvitaan usein ohjaamaan lasten välille helposti syntyviä ristiriitatilanteita tarpeellisten yhdessä toimimisen taitojen ollessa lapsilla vielä puutteellisia. Päiväkodissa turvattomuutta lapselle aiheuttavat muun muassa kiusaaminen sekä ryhmän ulkopuolelle jääminen. Vaikka vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa on lapselle palkitsevaa, on se myös kuluttavaa. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 75; Mikkola & Nivalainen 2009, 19.) Lapset ovat toisilleen merkityksellisiä ja kaverisuhteet tärkeitä, eivätkä lapset välttämättä kiinny aikuisiin samalla tavalla kuin toisiin lapsiin. Tästä huolimatta, mitä pienempi lapsi on, sitä enemmän ja voimakkaammin hän tarvitsee aikuisen lähelleen. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 73.) Lapsen perusturvallisuutta edistää aikuisen iloinen ja ystävällinen suhtautuminen häneen (Tiusanen 2008, 79).

Ylisuuret päiväkotiryhmät, usein vaihtuvat aikuiset, taukoamaton kova meteli sekä kilpailu leluista ja taistelu reviiiristä aiheuttavat pitkäkestoista stressiä joillekin lapsille. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 146; Sinkkonen 2012, 129.) Lapsi stressaantuu, mikäli häneen kohdistuvat vaatimukset ja paineet ovat hänen voimavarojaan suurempia, eikä hän kykene ratkaisemaan niitä. Stressi näkyy lapsessa ärtyisyytenä, levottomuutena ja takertuvaisuutena, asioiden unohte-

luna normaalia enemmän sekä itkeskelynä vähäisistäkin syistä. Myös ruokahalun ja unen häiriöt voivat johtua stressistä. (Sinkkonen 2012, 129.) Suuressa lapsiryhmässä syntyy paljon ristiriitatilanteita, jotka lisäävät lasten stressiä. Stressin myötä ristiriitatilanteet ja yhteenotot puolestaan lisääntyvät, jolloin lasten kyky neuvotella vähenee. Tämä lisää stressiä entisestään. (Keltikangas-Järvinen 2012, 90.)

Yksi merkittävistä stressin lähteistä päiväkodissa on melu. Suuressa lapsiryhmässä äänen määrä ja sen voimakkuus on valtava. Kova melu altistaa kuulon alenemiselle ja kuormittaa henkistä jaksamista, sekä johtaa voimakkaampaan oman äänen käyttöön. Päiväkodeissa keskimääräinen melutaso nousee huomattavasti yli WHO:n ohjearvojen, joka esimerkiksi opetustiloissa tulee olla alle 35 desibeliä. Erään suomalaistutkimuksen mukaan tutkimukseen osallistuneissa päiväkodeissa keskimääräinen melutaso vaihteli 67:n ja 71 desibelin välillä. Kaikki lapset, mutta myös päivähoidon työntekijät kärsivät melusta. Melulla on haitallinen vaikutus lapsen kognitiivisiin toimintoihin, kuten oppimiseen, muistiin, keskittymiseen ja kielen käsittelyyn. Melu vaikeuttaa kaikkea oppimista. Melusta kärsivät erityisesti päiväkodin kuulorajoitteiset, vieraskieliset, keskittymishäiriöiset sekä hyvin meluherkät ja temperamentiltaan sensitiiviset lapset. Suuri päivähoitoryhmä lisää merkittävästi lapsen stressiä. (Keltikangas-Järvinen 2012, 91–93, 103; Salminen & Tynnenen 2011, 55.)

4.2 Lapsi osana päiväkotiryhmää

Lapsen kokemana päiväkoti ja koulu ovat yhteisinä haastavia ja vaativia, sillä lapsen on löydettävä niissä paikkansa, sekä ryhmässä että suhteessa toisiin ihmisiin – aikuisiin ja lapsiin. Samalla lapsen on kyettävä olemaan oma itsensä ajatuksineen, toiveineen ja haluineen. Päiväkodissa ja koulussa sosiaalinen elämä muodostuu kohtaamisista toisten ihmisten kanssa. Päiväkodissa lapset joutuvat jatkuvasti solmimaan uusia kontakteja muuttuvien kokoonpanojen ja monenlaisten eri tilanteisiin sidoksissa olevien pienryhmien myötä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 102.) Päivähoitopaikkojen puutteen vuoksi lapsia saatetaan sijoittaa päiväkotiryhmiin liikaa. Suuri ryhmä on kuitenkin ongelmallinen, sillä jokainen lapsi joutuu suurryhmässä olemaan suhteessa kaikkiin ryhmän lapsiin ja aikuisiin. Kun suurryhmässä on myös osaviikkoisia

lapsia, jolloin ryhmän lapsiluku vaihtelee satunnaisesti, on lasten yhä vaikeampaa hahmottaa ryhmää ja kokea yhteenkuuluvuutta. Ryhmän ei tarvitse olla edes kovin suuri ylittääkseen lapsen sosiaalisten vuorovaikutustapahtumien hallintakyvyn. Suuri lapsiryhmä kuormittaa myös aikuisia. (Kalliala 2012, 157; Keltikangas-Järvinen 2010, 215.)

Tavallisesti suuren päivähoitoryhmän haittoja pyritään korjaamaan lisäämällä aikuisten määrää ryhmässä. Keltikangas-Järvisen (2012, 138) mukaan tämä ei kuitenkaan ratkaise ongelmaa, vaan jopa lisää sitä. Aikuisten määrän lisääminen kasvattaa myös aikuisten välistä kanssakäymistä vähentäen samalla lasten ja aikuisten keskinäistä vuorovaikutusta. Kun ryhmässä on paljon lapsia ja useita kasvattajia, yksittäisen lapsen huomioiminen on todennäköisesti vähäisempää kuin tilanteessa, jossa yhden aikuisen vastuulla on muutama lapsi. Kukaan ei ota riittävää vastuuta lapsesta, mikäli vastuu lapsen hoidosta jaetaan useamman aikuisen kaskan. Lapsi ei näin ollen hyödy aikuisten määrän lisäämisestä. Jokainen uusi aikuinen vaikuttaa ryhmän rakentamiseen ja vaatii lapselta uuteen sosiaalseen tilanteeseen sopeutumista. (Keltikangas-Järvinen 2012, 138–139; Rusanen 2011, 208, 232.) Sinkkosien (2012, 129) mukaan lapset kykenevät muodostamaan vain rajatun määrän ihmissuhteita, ja tästä syystä heitä tulisi suojella liian monilta ihmisiltä. Lasten kiintymyssuhteiden kannalta heidät tulisi jakaa pienempiin ryhmiin siten, että yhdellä aikuisella on kokonaisvastuu hänen vastuullaan olevien lasten tarpeista. Tämä on sitä merkityksellisempää, mitä pienemmistä lapsista on kyse. (Rusanen 2011, 208.)

Kun lapsia tai aikuisia liittyy ja poistuu päiväkotiryhmästä äkillisesti ja ennakkoimatta, eivätkä ryhmän jäsenet kykene hahmottamaan ryhmän koostumusta, puhutaan ryhmän epävakaudesta. Lapsilla ei ole mahdollisuuksia ennakoida ryhmässä tapahtuvia muutoksia, mikäli yksittäisiä lapsia tai aikuisia siirrelään odottamatta tilapäisesti ryhmästä toiseen. Jäseniltään sekä määrältään vakiintuneessa, riittävän kiinteässä ja pienessä sekä stabiilissa eli vakaassa ryhmässä ihmisen on helpompaa toimia. Lapselle pienestä, vakiintuneesta ryhmästä on monenlaista etua. Kun ryhmän jäsenet eivät vaihdu, he oppivat tuntemaan toisensa sekä mahdollisesti myös pitämään toisistaan. Vakiintuneessa ryhmässä jäsenet tiedostavat mikä on ryhmän koko. Lapsen on helpompaa tietää ketä on paikalla tai poissa, kun päiväkotiryhmä on vakaa ja va-

kiintunut. Tällöin hänen on muun muassa helppo suunnitella kenen kanssa hän leikkii päivän aikana. Kun ryhmiä yhdistellään, henkilökuntaa vähenetään ja ryhmäkokoja kasvatetaan lapset kärsivät ja ryhmädynamiikka heikenee. Mitä suuremmasta ryhmästä on kysymys, sitä todennäköisempää on myös, että ryhmän sisälle syntyy pienempiä alaryhmiä, joiden välillä on ristiriitoja. (Rusanen 2011, 233, 236.)

Ryhmän jäsenten tuntemaa voimakasta yhteenkuuluvuuden tunnetta eli veto-voimaa ryhmää kohtaan, kutsutaan ryhmän koheesioksi. Vahvan koheesion myötä yksilö on sitoutunut ryhmään sekä sen muihin jäseniin ja osallistuminen ryhmän toimintaan on aktiivista. Voimakas koheesio ei välttämättä ole ainoastaan myönteinen asia. Ryhmään voi muodostua koheesion myötä sisäryhmiä, jotka syrjivät ryhmän ulkopuolisia yksilöitä. Tällaisissa kiinteissä alaryhmissä kiusaaminen saattaa synnyttää tunteen yhteen kuuluvuudesta. Monipuolisesti ryhmän yhteistyötä tukevan toiminnan järjestäminen ja koko ryhmän yhteisen koheesion vahvistaminen on aikuisen tehtävänä. (Repo 2013, 124.) Aikuisen toiminta ohjailee ryhmänmuodostusprosessia, jolloin on tärkeää, että aikuinen tiedostaa oman toimintansa merkityksen. Lapset ohjailevat toisiaan ja aikuisen tehtävänä onkin huolehtia, ettei kukaan lapsista jää toiminnan ulkopuolelle tai ettei kenestäkään tehdä negatiivisen huomion keskipistettä. (Helenius 2008b, 53–54.) Oman toimintansa myötä kasvattaja voi vaikuttaa ryhmädynamiikan kehittymiseen ja muodostumiseen. Parhaassa tapauksessa kasvattaja antaa toiminnallaan hyvän mallin lapselle sekä tiedostaa lasten erilaiset roolit ja puuttuu ryhmän ei-toivottuihin ilmiöihin. (Koivunen 2009, 54.)

Ihmisen yksilöllisyys ilmenee yhteydessä toisiin ihmisiin. Jokainen lapsi on erilainen ja erityinen persoona temperamentteineen. Päivähoidossa lapset halutaan huomioida yksilöllisesti. Yksilöllisyyden huomioiminen päiväkodissa on kuitenkin haastavaa, sillä lapsen persoonallisuus ja tarpeet tulee ottaa huomioon lapsen toimiessa myös suuressa ryhmässä. Ihmisen kehittymiseen omaksi itsekseen vaikuttaa hänen merkityksensä muille ihmisille. Hyvät suhteet ryhmässä ja osallisuuden mahdollisuus antavat tilaa myös yksilön erityispiirteiden huomioimiselle. (Helenius 2008a, 58; Koivunen 2009, 19.) Vaikka lapset ovat ryhmässään vuorovaikutuksessa aikuisten kanssa, ovat he muihin lapsiin nähden myös osana ryhmää. Ryhmän sisällä lapsen asema muodos-

tuu tietynlaiseksi, jolloin toiset lapset tiedostavat ja osaavat ennakoida, mitä tältä voi odottaa. (Helenius 2008a, 59.)

Alle kouluikäiset lapset ovat erilaisia toimijoita ryhmän sisällä ja saavat toisensa silmissä erilaisia sosiaalisia tunnusmerkkejä. Jokainen lapsi tarvitsee kokemuksia hyväksytyksi tulemisesta ja pyrkii oman sosiaalisen asemansa tunnistamiseen muiden silmissä. Ryhmässä oleminen on lapselle haastavaa. Päästäkseen lapsiryhmään lapsen on ymmärrettävä päivähoitopaikan lasten keskenään luomaa kulttuuria. Ryhmässä lapsen asema ja rooli muodostuvat vuorovaikutuksessa ja kasvokkain toisten lasten kanssa, kielellisen ja ei-kielellisen kommunikoinnin ja fyysisen toiminnan avulla. Sosiaalisen käyttäytymisensä lisäksi lapsen asemaan vaikuttavat myös mm. ulkonäkö, liikunnallisuus ja motoriset taidot sekä fyysiset poikkeavuudet. Näiden ominaisuuksien merkitys vaihtelee kuitenkin suuresti ryhmästä riippuen. Lapsella on suuri riski jäädä ulkopuoliseksi, mikäli hän tulee jatkuvasti toisten torjumaksi. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 76, 103–105.) Yleensä lapsen on sitä helpompaa löytää paikkansa ryhmässä ja saada luottamusta osakseen, mitä kehittyneempiä hänen vuorovaikutustaitonsa ovat (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2011, 160).

Varhaiskasvatus on ryhmäkasvatusta ja näin ollen lapsesta tulee osa ryhmää aloittaessaan päiväkodin. Ryhmä ei kuitenkaan ole vain paha asia, vaan se voi olla myös voimavara. Lapset saavat ryhmässä kokemuksia yhteisöön kuulumisesta ja aikuisen myötävaikutuksella harjoittelevat sosiaalisen elämän taitoja, kuten toisten ystävällistä kohtelua ja vuorovaikutustaitoja. Ryhmässä lapset harjoittelevat myös ristiriitatilanteiden ratkaisemista. Aikuisten tehtävänä on ennen kaikkea vahvistaa lasten yhteenkuuluvaisuudentunnetta ohjaamalla lapsia sekä antamalla lapsille aikaa olla keskenään. Päiväkodissa lapset oppivat uusia tapoja olla yhdessä toisten ihmisten kanssa. (Kalliala 2008, 37; Kalliala 2012, 164–165.)

4.3 Lapsen osallisuus ryhmässä ja yhteisöllisyyden merkitys

Kasvatuksessa on kysymys kasvavan yksilön eli lapsen ja hänen kasvatuksesta vastaavan sekä kasvuaan tukevan aikuisen välisestä valtasuhteesta.

Kasvattajan henkilökohtaiset näkemykset sekä kulttuuriin ja aikaan sidoksissa olevat käsitykset lapsen asemasta ja olemuksesta sekä oppimisen ja kehityksen piirteistä vaikuttavat lapsen ja kasvatustehtävästä vastaavan aikuisen välisiin valtasuhteisiin. Nykyisen lapsuudensosiologisen näkemyksen mukaan tämä valtasuhde tulee ymmärtää kaksisuuntaisena ja toistuvasti rakentuvana. Varhaiskasvatuksessa pedagogisen otteen vahvistumisen myötä myös lapsi-aikuinen-valtasuhde on muuttunut. Lapsi nähdään nyt aktiivisena ja aloitteellisenä toimijana, joka kerryttää ymmärrystään vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristönsä kanssa. (Turja 2011, 42–43.)

Lasten osallisuuden ja ryhmään kuulumisen kokemusten vahvistamisen kannalta yhteisöllisyyttä pidetään erityisen merkityksellisenä ja sillä toivotaan olevan vaikutusta myös muun muassa kiusaamisen ja syrjäytymisen torjunnassa. Koivulan (2013, 19) mukaan päiväkodissa lasten yhteisöllisyydellä on suuri merkitys erityisesti ryhmään kuulumisen tunteen, ystävyys-suhteiden, laadukkaan vuorovaikutuksen sekä yhteisöllisen oppimisen kehittymisen kannalta. Yhteisöllisyyden muodostumisessa päiväkodin aikuisilla on merkittävä asema, sillä he toimivat yhteisöllisyyden kehittymisen edistäjinä sekä roolimalleina lapsille. (Koivula 2013, 19, 23.) Yhteisöllisyyden kehittyminen on aikaa ja kiireetöntä arkea vaativa prosessi, jonka rakentaminen sekä osallisuuden mahdollistaminen edellyttävät eri osapuolten kuuntelemista, neuvottelemista ja sopimista sekä yhdessä opettelua. Osallisuus on yhteisöllisyyden perusta. (Eskel & Marttila 2013, 76–78.) Kaverisuhteet vaikuttavat merkittävästi lapsen sosiaalisen ja henkilökohtaisen identiteetin kehitykseen, valmiuksien kehittymiseen sekä tunne-elämään. Kielteiset ja myönteiset kokemukset kaverisuhteista ryhmän sisällä muokkaavat lapsen kehitystä. Päiväkodin lapsiryhmä mahdollistaa toiminnan vertaistyhmissä ja yhdenvertaisuuden toisten lasten kanssa. (Koivunen 2009, 52.)

On tärkeää, että lapsi kokee voivansa luottaa toisiin ihmisiin ja että heidän kanssaan on hyvä ja mukava olla. Tämä edellyttää lapsen myönteisiä kokemuksia vuorovaikutuksesta toisten lasten ja aikuisten kanssa sekä emotionaalisesti turvallista ilmapiiriä. Turvattomasta ryhmästä poiketen, turvallisessa ryhmässä on vähemmän lasten välisiä ristiriitatilanteita ja riitoja, jotka saattavat ajan mittaan johtaa kiusaamiseen. Päiväkotikontekstissa osallisuudella tarkoitetaan yhteisöön kuulumista. Ryhmän me-henkeä vahvistamalla ja osallisuutta tukemalla ehkäistään kiusaamista ja luodaan turvallisuutta. Ryhmän

jäsenet huolehtivat toistensa hyvinvoinnista ja kantavat toisistaan vastuuta ryhmässä, jossa osallisuus toteutuu. Ryhmän turvallinen ilmapiiri ehkäisee kiusaamista. Pienryhmässä yhteistoiminnallinen ongelmanratkaisu synnyttää tunteen yhteenkuuluvuudesta ja jaetusta onnistumisen kokemuksesta. (Repo 2013, 122–124.) Koivusen (2009, 52) mukaan päiväkodin kaverisuhteet vaikuttavat myöhempäänkin elämään, jopa koulussa ja työssä menestymiseen.

Tunne omasta osallisuudesta, yhteenkuuluvuudesta, hyväksytyksi tulemisesta sekä yhteisössään vaikuttamisesta muodostuu lapselle toiminnan kokemuksesta. Osallisuuden tunteeseen liittyy myös lapsen tietoisuus kuulluksi tulemisesta sekä mahdollisuudesta vaikuttaa. Tämä lisää lapsen itsetuntoa ja voimaantumisen tunnetta. Vaikka osallisuuden tunne onkin yksilöllinen, voidaan sen katsoa perustuvan lapsen kokemukseen dialogisesta vuorovaikutuksesta toisten ihmisten ja erityisesti aikuisen kanssa. Osallistuminen ryhmän yhteiseen toimintaan ja myönteinen kokemus toiminnasta voivat johtaa syvempään osallisuuteen. (Turja 2011, 47, 52.) Ryhmän onnistuneen toiminnan kannalta lasten ja kasvattajien välisen vuorovaikutuksen tulee ennen kaikkea olla myönteinen. Tämä on kaiken perustana. (Kanninen & Sigfrids 2012, 154.)

5 PIENRYHMÄTOIMINTA VARHAISKASVATUKSESSA

5.1 Päiväkodin arki muutoksessa

Tapa ja tyyli kasvattaa lapsia ovat muuttuneet yhteiskunnassa kulloinkin hyvänä pidetyn käytännön mukaan. Perinteisesti päiväkodeissa on ohjattu suuria lapsiryhmiä. Tällöin toiminta on tapahtunut aikuisen ideoimana ja aikuisen johdolla, ryhmän lasten toimiessa suurryhmänä, samoja asioita tehden. Myös lepohuoneessa, ikään kuin kunnia-asiana, yksi aikuinen on nukuttanut lapsia ja hallinnut ryhmää yksin. Toimintatapaan sopeutumaton lapsi on saatettu poistaa toiminnasta tai lepohuoneesta esimerkiksi eteiseen tai itseään pienempien lasten ryhmään harjoittelemaan. Tällöin lapsi on joutunut kokemaan epäonnistumista ja hylkäämistä. Lapsen poistamisella ryhmästä on lapseen negatiivinen vaikutus erityisesti tämän yhteisöllisyyden kannalta. Tarvitsemansa huomion ja tuen sijaan lapsi saa osakseen häpäisyn tai pelon ja joutuu täten itse vastaamaan laiminlyödyistä kasvatuksestaan. (Opas 2013, 158.) Ihmisen elämänselämyksessä lapsuus on merkittävin ajanjakso, sillä tuolloin muotoutuu

ihmisen persoonallisuus sekä kehittyä tunne-elämä ja moraali. Lapsi on vanhempien, kasvattajien sekä muiden aikuisten kasvatuksen, suojelun ja kontrollin alainen. Lapsuuden kasvuolosuhteet vaikuttavat suuresti yksilön hyvinvointiin myös aikuisena. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 23.) Kauas tulevaisuuteen kantavat arvokkaat lapsuuden kokemukset ja hyvä lapsuus rakentuvat laadukkaasti varhaiskasvatuksen perustalle (Kalliala 2012, 180).

Jokaisella ihmisellä on tarve tulla nähdyksi, kuulluksi ja kohdatuksi kokonaisuutena, ainutlaatuisena itsenään. Arvostuksen, yhteen kuulumisen, turvallisuuden ja ennakoitavuuden tarve sekä tarve tulla kohdelluksi oikeudenmukaisesti ovat ihmisen sosiaalisia perustarpeita. Mikäli lapsi kokee perustarpeidensa olevan uhattuina, herää hänessä turvattomuutta, pelkoa, kateutta, tunne ulkopuolisuudesta, kaipuuta, ikävää sekä epäreilouden tunnetta. Hyvien hoito- ja kasvatussuunnitelmien laatimisen perustana onkin lapsen perustarpeiden tunnistaminen ja kohtaaminen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 20–21.) Päivähoidossa kasvattajien ensisijaisena tehtävänä on lapsista ja lasten hyvinvoinnista huolehtiminen. Se, miten lasten ja kasvattajien arki päiväkodissa toimii, on lasten hyvinvoinnin kannalta merkityksellisintä. Mikäli arki toimii huonosti, jää lapsille annettava yksilöllinen ja erityinen tuki vaille perusteita. Päivähoidossa hyvä arki mahdollistaa lapselle runsaasti merkityksellisiä hetkiä ja tapahtumia. Lapselle arvokkaita, kehitystä tukevia kokemuksia ovat muun muassa hymy, syli, silitys, kiitos ja kannustus sekä leikin ohjaaminen ja läsnäolo. (Koivunen 2009, 9.)

On merkityksellistä, että päivähoito huomioi olennaisesti toiminnassaan lapsen tarpeet, sillä päivähoitokasvatus on lapsen elämässä keskeisessä asemassa. Päivähoidossa erityisesti pienellä lapsella tulee jatkuvasti olla lähellä, ja saatavilla hoitaja, joka huomioi lapsen tarpeet ja tunteet sekä kykenee autamaan lasta niiden säätelyssä. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 56–57.) Erityisesti hädän hetkellä lapsen tulee voida kokea, että hänellä on yksi erityinen ihminen, johon hän voi turvautua. Stressitilanteessa lapsi hakee tukea tärkeiksi kokemiltaan aikuisilta. Kyetäkseen muodostamaan kiintymyssuhteita myös muihin, lapsi tarvitsee vahvan kiintymyksen ensin yhteen ihmiseen. (Rusanen 2011, 63, 198.) Tästä johtuen, erityisesti päivähoidon aloitusvaiheessa, omahoitajakäytäntö on päiväkodissa tarpeellinen. Yhden turvalliseksi kokemansa aikuisen avulla lapsen on helpompaa tutustua ryhmän lapsiin ja muihin aikuis-

siin. (Kalliala 2012, 163.) Omahoitaja- tai vastuukasvattajatyömenetelmää on mahdollista toteuttaa kaikissa päiväkodin ryhmissä (Opas 2013, 161).

5.2 Yhteisöllinen pienryhmätoiminta

Lapsi tarvitsee vuorovaikutusta ja myönteistä ilmapiiiriä kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Päiväkodissa mahdollisuuden tälle antaa yhteisöllisyyteen liittyvä pienryhmätoiminta. Tämän pedagogisen valinnan perustana on vuorovaikutuksen merkitys lapsen kehityksessä. Samalla se edesauttaa Vasussa määriteltujen tavoitteiden saavuttamista. Pienryhmätoiminnassa lapset jaetaan pysyviin tai erilaisten toimintojen ja lasten iän mukaan vaihtuviin ryhmiin. Joissakin päiväkodeissa pienryhmätoiminta käsittää vain joitakin päiväkodin toimintoja kun taas toisissa päiväkodeissa pienryhmissä toimitaan koko päivä. Pysyvässä pienryhmässä hyödynnetään omahoitaja- tai vastuukasvattajatyömenetelmää. Erityisesti tästä hyötyvät alle kolmevuotiaat lapset, jotka tarvitsevat päiväkodissa huolehtivan ja turvallisen aikuisen, sillä he ovat erityisen riippuvaisia vielä omista vanhemmistaan. Päivän aikana, mahdollisimman paljon oman pienryhmänsä kanssa olemalla, vastuukasvattaja luo päiväkodin arkeen kiireettömyyttä. Pienryhmätoiminta joka perustuu vastuukasvattajaperiaatteen, tukee lapsen arkea. (Opas 2013, 158–161; Raittila 2013, 90.) Kallialan (2012, 163) mukaan omahoitajakäytännön kaavamainen noudattaminen saattaa kuitenkin kääntyä itseään vastaan, mikäli omahoitaja viettää suurimman osan ajasta vain omien lastensa kanssa. Tällöin menetetään osaamista, joka tulisi jakaa kaikkien lasten hyväksi.

Ennen kaikkea pysyvyys on pienelle lapselle tärkeää. Päiväkodissa tämä tarkoittaa muun muassa hoitajien ja lapsiryhmän pysyvyyttä. (Keltikangas-Järvinen 2012, 138–139.) Pysyvillä pienryhmillä ei kuitenkaan välttämättä tarvitse olla pysyviä ohjaajia. Ryhmän aikuisten monipuolinen osaaminen on hyödynnettävissä täysimääräisesti, mikäli ohjaajat vaihtuvat ryhmien pysyessä samoina. Erityisen myönteisenä asiana pienryhmätyöskentelyssä pidetään yhden aikuisen mahdollisuutta työskennellä pienemmän lapsiryhmän kanssa. (Kalliala 2012, 161.) Yli 3-vuotiaat lapset voidaan jakaa esimerkiksi seitsemän tai viidentoista lapsen pienryhmiin, jolloin viidentoista lapsen toimintaa ohjaa parityöskentelynä kaksi varhaiskasvattajaa. On tärkeää, että toimintaan osal-

listuu vähemmän lapsia erityisesti pedagogisen toimintaympäristön rakentamisen kannalta, sillä ohjaavan aikuisen on helpompaa hallita pienemmän lapsiryhmän yksilöllisiä tarpeita. Pienryhmätyöskentely tukee myös varhaiskasvatuksen keskeisiä pyrkimyksiä lasten yksilölliseen huomioimiseen sekä varhaiskasvatuksen lapsilähtöisyyteen. Toisaalta ryhmässä, jossa varhaiskasvattajat työskentelevät pareittain, toisen aikuisen poissaolo voi aiheuttaa pulmia pienryhmätoiminnan arjessa, sillä tällöin menetetään yksilöllisyyttä kasvatuksessa sekä toiminnan levollisuus. (Raittila 2013, 79, 89–90.)

Ryhmän muodostuksessa keskeisiä tekijöitä ovat muun muassa lasten ja aikuisten persoonalliset kokemukset, tiedot ja taidot sekä yksilöiden väliset suhteet. Ryhmän koko puolestaan vaikuttaa suuresti sen toimintamahdollisuuksiin. Lasten persoonallisuus voi kehittyä ja pääsee parhaiten esille toimivassa ryhmässä. (Helenius 2008a, 57–58.) Suurryhmässä lasten yksilöllisten tavoitteiden ja eri perheiden toiveiden samanaikainen yhteensovittaminen toiminnan tai toimintapuitteiden sisällä vaikeuttaa suurryhmän suunnitelman laatimista ja toiminnan toteuttamista. Pienryhmätoiminnassa koko ryhmän suunnitelma voidaan jakaa ja eriyttää pienryhmätason suunnitelmiksi. Myös pedagogisen toiminnan sisältöjä, tavoitteita ja menetelmiä voi edelleen jakaa pienryhmän sisällä, jotta lasten yksilöllisyys tulee huomioiduksi. (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén 2011, 55.) Vaikka pienryhmässä toiminnan eriyttäminen onkin helppoa, henkilökunnan tulee suunnitella toimintaa yhdessä hallitun kokonaisuuden säilyttämiseksi. Pienryhmät eivät ala elää omaa elämäänsä, kun kokonaisuus on kaikkien työntekijöiden tiedossa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 36.)

Pienessä ryhmässä lapset kommunikoivat verbaalisesti enemmän aikuisten kanssa, mikä kehittää samalla lasten kielellisiä taitoja. Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus on positiivisempaa ja lapset saavat tarvitsemaansa ohjausta. Pienessä ryhmässä toiminta on kasvatuksellisesti hyvää ja mahdollistaa enemmän opetusaktiviteetteja. (Siitonen 2011, 17.) Onnistuneesti toteutunut omahoitajuus mahdollistaa lapsen ja hoitajan välisen sensitiivisen vuorovaikutuksen, jossa lapsi tulee todella nähdyksi ja kuulluksi. Päiväkodissa turvallisesti kiintynyt lapsi kykenee muodostamaan luotettavan suhteen omahoitajaan ja turvautumaan tähän hädän hetkellä sekä kommunikoimaan avoimesti myönteisiä sekä kielteisiä tunteitaan. (Kanninen & Sigfrids 2012, 32, 154.)

Lapsen on sitä helpompaa ja turvallisempaa hallita toimintaansa, tulla näkyväksi yksilönä sekä olla oma itsensä, mitä pienemmässä ryhmässä hän saa toimia. Pienryhmätoiminta mahdollistaa lasten havainnoinnin ja arvioinnin todennukaisesti ja tehokkaasti. Omahoitajuuden myötä lapsen käyttäytymisen ja toiminnan seuraaminen mahdollistuvat paremmin, sillä omahoitaja on suuntautunut oman lapsen kuulemiseen sekä tukena toimimiseen. Tällöin ei-toivottuun käyttäytymiseen on mahdollisuus puuttua varhain. Tämä on etuna myös erityisesti haasteellisten eli niin kutsuttujen riskiryhmän lasten kanssa toimittaessa. Pienryhmässä aikuinen on tukena lapsen lähellä ja voi samalla havainnoida ja suunnata lapsen toimintaa. Pienessä ryhmässä aikuisella on mahdollisuus keskittyä yksittäiseen lapseen paremmin. (Heikka ym. 2011, 55; Kanninen & Sigfrids 2012, 19; Mikkola & Nivalainen 2009, 31.)

Lapsen vuorovaikutussuhteiden määrää voidaan vähentää omahoitajatyömenetelmän avulla. Tällöin myös lapsen stressi vähenee. Pienemmässä ryhmässä lapsi huomioidaan ja hänen tarpeisiinsa kyetään vastaamaan paremmin. Tällöin lapsella on myös aikaa ja rauhaa harjoitella ja toteuttaa oppimiaan taitoja. Tämän lisäksi lapsen turvallisuuden tunne lisääntyy tutun ja ymmärtävän hoitajan ollessa läsnä. (Salminen & Tynnenen 2011, 9.) Heikan, Hujalan, Turjan ja Fonsénin (2011, 55) mukaan pienryhmätoiminta mahdollistaa yksittäisen lapsen säännöllisen havainnoimisen sekä monipuolisten näkemysten muodostumisen lapsesta mikäli aikuiset vaihtuvat ryhmissä säännöllisin väliajoin. Tällöin myös lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet sekä tuen tarve kyetään huomioimaan paremmin.

5.3 Pienryhmätoiminta vuorovaikutuksen tukijana

Ihmisen aivot kehittyvät vuorovaikutuksen myötä. Aivotutkijoiden mukaan lapsi oppii lähes kaiken ollessaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Tunnetaidot ja empatiakyky sekä ristiriitojen ratkaiseminen opitaan vuorovaikutuksessa. (Opas 2013, 159.) Myös itsetunto opitaan vuorovaikutuksen myötä. Lapsen itsetunnon kehittymiseen vaikuttavat merkittävästi lapselle tärkeät ihmiset, kuten vanhemmat ja päiväkodin aikuiset. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 95.) Vain vuorovaikutuksessa omien vanhempien ja toisten aikuisten kanssa lapsi oppii ottamaan huomioon toiset ihmiset, säätelämään omia

haluja ja tarpeita sekä liittymään yhteisöön ja toimimaan siinä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 19.) Ihminen jäsentää elämäänsä hänelle rakentuneen maailmankuvan avulla. Maailmankuva on ihmisen muodostama käsitys omasta minästä, muista ihmisistä, yhteiskunnasta, luonnosta sekä kulttuurista. Siihen kuuluvat myös koetut ja nähdyt asiat sekä oppiminen ja tunteet. Maailmankuvan perustana on lapsen olemassa olevat tiedot ja näkemykset. Se syntyy oppimisen myötä ja muokkautuu jatkuvasti vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Lapsella on sitä paremmat edellytykset toimia toisten ihmisten kanssa, mitä kehittyneempi hänen maailmankuvansa on. Lapsen maailmankuva kehittyy kasvattamisen ja ohjaamisen myötä. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 65.)

Lapsi tarvitsee runsaasti toistoja sisäistääkseen rajat ja normit, joiden avulla ihminen oppii säätelemään omia aggressioitaan, tarpeitaan ja yllykkeitään sekä toimimaan myös toisten hyväksi. Tässä aikuisen malli ja tuki ovat tärkeitä. Jotta lapsi kokee voivansa testata ja kokeilla rajojaan sekä luottaa, että aikuinen asettaa rajat, tulee aikuisen kyetä tarjoamaan turvallista vuorovaikutusta lapselle. (Mikkola & Nivalainen 2009, 19–20.) Omaksuakseen uusia asioita lapsi tarvitsee aikuisen esimerkkiä ja kielellistä ohjausta (Tiusanen 2008, 79). Lapsen ja aikuisen jakaessa keskenään kokemuksiaan, käsityksiään ja tietojaa lapsi oppii vuorovaikutuksen kautta. Oppimisen kannalta tunteilla on suuri merkitys asioiden havaitsemisessa. Lapsen oppiminen on kokonaisvaltaista ja paljon hänen mielentilojensa ja kiinnostuksenkohteidensa määrittelemää. Päiväkodissa lapsi saa paljon uusia kokemuksia päivän aikana. Kokemusten havainnoiminen ja pohtiminen toisen ihmisen kanssa synnyttää tietoisuutta. Vuorovaikutus käsittää tunteet, toiveet, muistot ja tavoitteet, joita lapsi tarvitsee myös leikeissään. Lapsi havainnoi ihmisten välistä toimintaa, ja siirtää havaintonsa omiin leikkeihin. (Mikkola & Nivalainen 2009, 55–57.)

Lapsen aloittaessa päiväkodissa ammattikasvattajan vastuulla on lapsen yksilöllinen huomioiminen ja uuteen ympäristöön sosiaalistaminen. On tärkeää, että kasvattaja huomioi lapsen sanaton ja sanallista viestintää. Lapsen perusluonteen tunteminen auttaa suhtautumaan lapseen oikein. Vilkas ja energinen lapsi tai rauhallinen ja hidas lapsi tarvitsevat erilaisen lähestymistavan. Kasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tulee olla myönteistä ja sisältää jakamatonta huomiota. Lapsen tulee kyetä luottamaan aikuiseen sekä tuntea olevansa turvassa. (Järvinen ym. 2011, 160; Tiusanen 2008, 79.) Lap-

sen kehitykselle on tärkeää kiinteä vuorovaikutus aikuisen kanssa. Päiväkodissa, jossa lapsia on paljon, hoitajan reaktiot ja palaute ohjautuvat tarkoituksettomasti koko ryhmälle, jolloin joidenkin lasten ohjaaminen vaikeutuu. Kun hoitaja keskittyy suuressa ryhmässä huomiomaan vain yhtä lasta, jää häneltä muiden lasten viestit havaitsematta. (Keltikangas-Järvinen 2010, 217–2018.)

Mikäli päiväkodissa on paljon lapsia, kasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen määrää rajoittaa lasten liian suuri määrä (Rusanen 2011, 207). Päiväkotikäiset lapset tarvitsevat mahdollisuuden keskusteluun myös toiminnan ja ryhmätyöskentelyn aikana. Pienryhmä ja henkilökohtainen aika aikuisen kanssa mahdollistavat keskustelun työskenneltäessä ja täten toiminnan tarkoituksenmukaisen syvemmän tason. (Bruce 2015, 128.) Pienryhmätoiminta perustuu vuorovaikutuksen merkitykseen lapsen kehityksessä. Pienryhmätoiminnan myötä lasten keskinäistä ja lapsen ja kasvattajan välistä vuorovaikutusta on mahdollisuus kehittää ja täten edistää myös yhteisöllisyyteen kasvamista. (Opas 2013, 158.) Pienryhmässä, keskustellessaan aikuisen kanssa, lasten mielenkiinto säilyy paremmin, eikä heidän tarvitse odottaa omaa puheenvuoroaan pitkään. Aikuisen on myös helpompaa ottaa jokainen lapsi mukaan keskusteluun. (Bruce 2015, 129.) Pienryhmässä lasten kielellinen vuorovaikutus on vilkkaampaa, lapset esittävät enemmän omia mielipiteitään sekä osallistuvat ryhmän toimintaan. Myös pienryhmän aikuiset osallistuvat lasten mukana, eivätkä ainoastaan keskity valvomaan toimintaa. Pienryhmässä aikuiset ovat aktiivisemmin lasten kanssa. (Siitonen 2011, 17, 19.)

Lapsen kehityksen kannalta on tärkeää, etteivät tilanteet päiväkodissa rasita lasta liikaa. Tästä johtuen lasta tulisikin suojella muun muassa liian suurelta vuorovaikutussuhteiden määrältä. Pienryhmässä kasvattajien ja lasten välisiä sekä lasten keskinäisiä vuorovaikutussuhteita on määrällisesti mahdollista rakentaa lapsen omaksumis- ja kestokyvyn rajoissa. Pienryhmässä hyvä vuorovaikutus estää liiallisen stressin kehittymistä lapselle. Kasvattajat kykenevät huomioimaan yksittäisen lapsen paremmin ja täten vastaamaan tämän tarpeisiin. Myös pienen lapsen kehitykseen tarvittava yksilöllinen ohjaus on hyvin toteutettavissa pienryhmässä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 20; Opas 2013, 158–159.)

Turvallisen kiintymyssuhteen myötä lapset ovat leikeissä kehittyneempiä, he ovat vähemmän aggressiivisia ja heillä on paremmat sosiaaliset taidot. (Siito-

nen 2011, 17.) Päiväkodin arjessa vuorovaikutustilanne tai kohtaaminen lapsen kanssa ovat merkityksellisiä. Lapselle kiireetön päivärytmi, hyvä perushoitto, omatoimisuus, tarinat, sylihetket ja lepo ovat arvokkaita rutiineja. (Mikkola & Nivalainen 2009, 91.) Vuorovaikutuksen suunnittelu ja sen mahdollistaminen ovat perustana pienryhmätoiminnalle. Pienessä ryhmässä lapsi oppii paremmin tunnistamaan tekojensa seuraukset ja vaikutukset toisiin ihmisiin sekä ymmärtämään taitojensa tilanteeseen sopivuuden. Pienryhmässä lapsi saa aikuiselta tarvitsemaansa vuorovaikutusta silloin, kun hän itse kokee sitä tarvitsevänsä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 33.)

5.4 Tukea tarvitseva lapsi ryhmässä

Haastava lapsi ryhmässä

Päiväkodissa lapsen arki sisältää toistuvia tulemisiä, menemisiä ja siirtymiä paikasta toiseen sekä aloituksia, keskeytyksiä ja lopetuksia. Muuttuviin tilanteisiin liittyy kontaktinottoa, neuvonpitoa lasten kesken sekä kontaktin purkamista. Päiväkodin sosiaalisessa ympäristössä lapsi kohtaa monia haasteita päivän aikana. Tällaisia ovat esimerkiksi muutokset lapsiryhmässä, vaihtuvat toiminnot sekä toiminnan nopeatempoisuus. (Määttä & Rantala 2010, 94.)

Päiväkodissa lapsen ympärillä olevat aikuiset vuorottelevat ja vaihtuvat useasti, eikä lapsen ja hoitajan väliseen kohtaamiseen, läsnäoloon ja kuuntelemiseen ole riittävästi mahdollisuuksia. Päiväkodin ympäristössä lapsi kykenee läheisesti kiintymään yleensä vain yhteen aikuiseen. Kun henkilökunta vaihtuu usein, lapsen tarve kiintyä häntä hoitaviin aikuisiin ei toteudu. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 74–75.) Myös lapsen aggressiivisuuden on todettu lisääntyvän suuressa päivähoitoryhmässä, jossa hoitajat vaihtuvat usein (Keltikangas-Järvinen 2012, 137).

Henkilökunnan vaihtuvuus ja epäpätevyys sekä kiireinen työtahti aiheuttavat huolta päiväkodissa. Mikäli aikuisilla ei ole aikaa huomioida ja kohdata lapsia yksilöllisesti, levottomuus lisääntyy. Lastentarhanopettajaliiton mukaan kiinteä lapsiryhmä, pysyvät ihmissuhteet, riittävän suuret tilat sekä virikkeisyys ja lapsen oman päivärytmin sujuvuus ovat perustana lapsen hyvinvoinnille ja kasvulle. Lastentarhanopettajaliitto on erityisesti huolissaan liian suurista lapsiryhmistä päiväkodissa. (Määttä & Rantala 2010, 113.) Suuressa lapsiryhmäs-

sä lasten kasvun, oppimisen ja hyvinolon turvaaminen on haastavaa. (Alijoki & Pihlaja 2011, 272.) Sinkkosen (2012, 134) mukaan lasten levottomuushäiriöt ja aggressiiviset käytöshäiriöt ovat yleistyneet nopeasti levottomaksi ja stressaavaksi muuttuneen ympäristön myötä. Pitkäkestoisen stressin tuloksena ihmisestä tulee pelokas, levoton tai ärtyisä. Lasten keskushermosto ylikuormittuu, jolloin esiintyy levottomuushäiriöitä ja aggressiivisia käytöshäiriöitä. (Sinkkonen 2012, 120, 134.)

Haastavan lapsen vanhemmat sekä ammattilaiset päiväkodissa ovat lujilla lapsen kanssa. Erityispiirteinen, haastava lapsi tarvitseekin tuekseen aikuisen, joka kykenee ohjaamaan lapsen toimintaa lyhyillä, selkeillä ja rauhallisilla ohjeilla sekä auttaa lasta tunnetilojen säätelyssä. Juusolan (2012, 148) mukaan haastavan lapsen päivähoitoon soveltuu hyvin omahoitajatyömenetelmä jossa iso lapsiryhmä on jaettu pienryhmiin. Tällöin jokaisella pienryhmällä on omahoitaja, joka tuntee ryhmän lapset sekä lasten vanhemmat hyvin. Erityispiirteisen lapsen sijoittamisessa pienryhmään tulee miettiä kenellä hoitajista on kykyä ja voimavaroja antaa lapselle tämän tarvitsemaa tukea. (Juusola 2012, 146–148.) Omahoitaja tulee valita huolellisesti varsinkin erityistä tukea tarvitsevalle lapselle. Ennen kaikkea hoitajan tulee kyetä olemaan lapselle turvallinen aikuinen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 116.) Jokainen lapsi on yksilö ja oma persoonansa. Lastentarhanopettajalta vaaditaan henkilökohtaista paneutumista ryhmän ohjaamiseen tilanteessa, jossa jokaisen lapsen yksilöllisyys tulee ottaa huomioon. (Helenius 2008b, 53.)

Maahanmuuttajataustainen lapsi ryhmässä

Maahanmuuttajataustaisella lapsella tarkoitetaan lasta, jonka ensikieli tai perhepiirissään käyttämä kieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi, saame, romani tai viittomakieli, ja jonka huoltajista ainakin toinen on maahanmuuttaja. Maahanmuuttajataustainen lapsi on joko muuttanut Suomeen tai syntynyt Suomessa, mutta hänen vanhempansa ja isovanhempansa ovat maahanmuuttajia. (Kivijärvi 2011, 247.) Päiväkodeissa maahanmuuttajataustaisten lasten määrä on viime vuosina kasvanut. Varhaiskasvatusta ohjaavissa asiakirjoissa tämä on huomioitu muun muassa mainintoina monikulttuurisuuden huomioon ottamisesta. (Eerola-Pennanen 2011, 233.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatus to-

teutetaan tavallisten varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä. Tällöin lapsi on osa päivähoidon lapsiryhmää ja hänen sosiaalisia kontaktejaan tuetaan ryhmässä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 39.)

Päiväkodissa toiminnan tulee tukea lapsen itsetuntoa, vertaissuhteita, kehityksen eri osa-alueita, vuorovaikutusta sekä kielen kehittymistä. Erityisen merkittäviä ja huomioitavia tekijöitä maahanmuuttajataustaisen lapsen arjessa ovat kieli ja sen kehittyminen. Päiväkodin henkilökunnan tehtävänä onkin Suomi toisena kielenä -opetus eli S2-opetus. Tästä johtuen tilanteet päiväkodissa tulee järjestää siten, että ne tukevat vuorovaikutusta ja mahdollistavat oppimisen. Riippumatta suomenkielen taidoistaan, maahanmuuttajataustaisen lapsen tulisi päiväkodissa kyetä osallistumaan ryhmän toimintaan sekä tuntee olevansa muiden lasten kanssa sosiaalisesti vertainen. Maahanmuuttajataustaiselle lapselle pienryhmässä toimiminen antaa mahdollisuuden olla mukana yhteisissä toiminnoissa ja tulla toimeen vähäiselläkin kielitaidolla, sillä työntekijä voi leikkiä ohjatessaan sanoittaa lapsen toimintaa muille lapsille. Maahanmuuttajataustaisen lapsen ymmärtämistä tukevat selkeys, havainnollisuus ja toiminnallisuus erilaisissa toiminnoissa, tapahtumissa sekä opetuksessa. (Kivijärvi 2011, 250, 252.)

5.5 Toimiva pienryhmä

Tutkimusten mukaan kokemukset pienryhmätoiminnasta ovat olleet myönteisiä. Pienryhmän pysyessä samana koko toimintavuoden lapsilla on mahdollisuus ryhmäytyä kunnolla sekä oppia tuntemaan oman pienryhmänsä lapset. Myös suurempaan ryhmään liittyminen on helpompaa, jos lapsi on ensin ryhmäytynyt omaan pienryhmäänsä. Kiinteässä pienryhmässä koko ryhmän oppimis- ja kehitysprosessia on helppo havainnoida sekä ohjata haluttuun suuntaan. Pienessä ryhmässä työntekijöillä on mahdollisuus huomioida yksittäinen lapsi aidosti, mikä on samalla lisännyt työntekijöiden työhyvinvointia. Pienryhmässä myös lapsen hyvinvointi on lisääntynyt rauhalliseksi koetun arjen myötä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 31–34.) Pienessä lapsiryhmässä lapsen ei tarvitse huutaa jotta hänet kuultaisiin (Salminen & Tynnenen 2011, 55).

Pienryhmätoiminta on erityisesti lapsen etu, sillä päiväkodissa aikuiset kykenevät paremmin huomioimaan jokaisen lapsen yksilöllisyyden. Pienen ryhmän

ansioista lapsi tulee kuulluksi ja kohdatuksi. Myös aikuisten toiminta helpottuu pienryhmän myötä. Tällöin he voivat keskittyä pienemmän lapsiryhmän henkilökohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin ja yksittäisen lapsen kehityksen sekä kasvun tukeminen on helpompaa. Pienryhmien myötä myös tilojen ja toimintaympäristön rauhallisuus paranevat. (Raittila 2013, 89.) Raittilan mukaan lähtökohtana varhaiskasvatuksen pedagogisen toimintaympäristön toteuttamiselle ovat arvot, jotka korostavat yksilöllisyyttä ja ympäristön levollisuutta.

Työntekijöiden kannalta, pienryhmiä voidaan pitää myös työsuojelullisina. Pienessä ryhmässä, lisääntyneen työrauhan myötä, hoitajat kykenevät keskittymään paremmin myös perustehtäväänsä. Tutkimuksen mukaan lastentarhanopettajat tekivät yksin ollessaan enemmän aloitteita lapsia kohtaan kuin työtoverin läsnä ollessa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 125.) Pienen lapsiryhmän myötä työn kuva selkeytyy ja helpottuu työntekijän kyetessä keskittymään omaan pienryhmään ja yhteen asiaan kerrallaan. Työtehtävien selkeytyminen parantaa myös työmotivaatiota. (Salminen & Tynninen 2011, 55.) Tästä huolimatta, päiväkodissa työskentelevä aikuinen tarvitsee myös toisen aikuisen vuorovaikutusta. Aikuiselta katoaa empatiakyky, mikäli hän on tauotta pitkiä aikoja ainoastaan lasten kanssa ja vailla toisen aikuisen seuraa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 33.)

6 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA PIENRYHMÄTOIMINNASTA

Pienryhmätoimintaa on tutkittu jonkin verran opinnäytetöissä ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. Havaintojeni mukaan ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä pienryhmätoiminnasta vaikuttaa kuitenkin olevan enemmän kuin pro gradu -tutkielmia. Tästä huolimatta opinnäytetyöhöni olen valinnut kaksi pro gradu -tutkielmaa vertaillakseni niistä saatuja tuloksia oman tutkimukseni tuloksiin.

Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielmassaan ”*Päiväkodin pienryhmätoiminta ja lasten osallisuus*” Kaisa-Sisko Kangas on tutkinut päiväkodin pienryhmätoimintaan liittyviä hyötyjä ja haasteita sekä lasten osallisuuden toteutumista pienryhmätoiminnassa. Kankaan (2013) tutkimuskohteena oli kolme viidentoista lapsen ryhmää, joiden sisälle muodostui vielä päivittäin vaihtuvia pienryhmiä. Jokaisessa ryhmässä työskenteli työparina kaksi kasvatustuul-

lista työntekijää ja tämän lisäksi yhdessä ryhmässä toimi myös ryhmäavustaja. Nämä viidentoista lapsen ryhmät oli muodostettu jo edellisenä vuonna päiväkodin kahdesta 22 lapsen ryhmästä. (Kangas 2013, 23.)

Anniina Kotila ja Erja Lehtosalo puolestaan ovat perehtyneet päiväkodin työyhteisön kehittämisprosessiin ja pienryhmäpedagogiikan kehittämiseen kasvatuksentieteen pro gradu -tutkielmassaan ”*Työyhteisön kehittämisprosessi päiväkodissa*”. Heidän tutkimuksensa on osa Lapsen hyvä arki 2 -hanketta, jossa Kotilan ja Lehtosalon (2013) tehtävänä oli kehittämisprosessin ja sen etene-
misen sekä tulosten seuraaminen kehittämispäiväkodissa. (Kotila & Lehtosalo 2013, 57.)

Kankaan (2013) tutkimuksesta käy ilmi työntekijöiden ja lasten välisen vuoro-
vaikutuksen, työntekijöiden työssä jaksamisen sekä työyhteisön yhteisöllisyy-
den lisääntyminen pienryhmätoiminnan myötä. Pienryhmässä työntekijät ha-
vaitsivat paremmin lasten yksilölliset taitoerot ja tarpeet sekä kykenivät anta-
maan lapsille muun muassa enemmän aikaansa, apuaan sekä ohjausta ja tu-
kea. Tämä lisäsi myös työntekijöiden työssä jaksamista sekä työtyytyväisyyttä.
Tutkimuksen mukaan työntekijät olivat sitoutuneita lasten kanssa olemiseen.
Pienryhmätoiminnan myötä lapset saivat helpommin huomiota työntekijöiltä,
jotka iloitsivat lasten läsnäolosta, kannustivat myönteisestä käyttäytymisestä
sekä antoivat lapsille läheisyyttä. Lasten osallisuus ilmeni oman tahdon osoit-
tamisena, kuulluksi tulemisena sekä palautteen antamisena. (Kangas 2013,
79–84.)

Myös Kotila ja Lehtosalo (2013) ovat päätyneet samankaltaisiin tutkimustulok-
siin pro gradu -tutkielmassaan. Tutkimuksen mukaan työntekijät kokivat toi-
minnan muodostuneen lapsilähtöisemmäksi ja lasten yksilöllisen kohtaamisen
sekä kuuntelemisen lisääntyneen pienryhmätoimintaan siirtymisen myötä.
Myös lasten ohjaaminen ja tukeminen omatoimisuuteen mahdollistui helpom-
min ja lasten havainnointi sekä dokumentointi lisääntyivät. Työntekijät kokivat
työn selkeytyneen ja päivän organisoimisen helpottuneen kiinteiden pienryh-
mien ansiosta. Pienryhmätoiminnan mahdollistaman päivätoimintojen porras-
tamisen myötä muun muassa siirtymä- ja ruokailutilanteiden koettiin sujuvan
rauhallisemmin. Työntekijöiden mielestä pienryhmät olivat lisänneet kiireettö-
myyttä päiväkodin arjessa ja työntekijöiden sekä lasten toiminta oli helpottu-
nut. (Kotila & Lehtosalo 2013, 53–54.)

Kankaan (2013, 85) mukaan hyötyjen lisäksi pienryhmätoiminta toi myös haasteita päiväkodin arkeen. Osa päiväkodin työntekijöistä koki pienryhmätoimintaan liittyvät asiat yleisellä tasolla haasteellisiksi. Esimerkiksi lapsiryhmien toiminnan porrastaminen edellytti tarkkaa suunnittelua, tilannetajua sekä joustoa. Lisäksi työntekijöiden tauot saattoivat jäädä pitämättä tilanteen intensiivisyyden vuoksi. Pienryhmätoiminta toi haasteita niin ikään työntekijöiden väliseen mutta myös työntekijöiden ja vanhempien väliseen tiedonkulkuun. Työntekijät kykenivät kertomaan oman lapsiryhmänsä vanhemmille yksityiskohtaisesti lapsen päivästä, mutta haasteelliseksi muodostui tiedon välittäminen vanhemmille, joiden lasten kanssa työntekijät olivat vähemmän vuorovaikutuksessa.

Niin ikään Kotilan ja Lehtosalon (2013) tutkimuksesta nousi esille pienryhmätoiminnan haasteita. Päiväkodin pedagoginen muutos tapahtui hitaasti ja edellytti työntekijöiltä uuteen asiaan totuttautumista sekä asennemuutosta. Tutkimuksen mukaan työntekijät kokivat haastavana erityisesti valmistelujen vähyyden, tiedonkulun toimivuuden pienryhmissä sekä lasten saapumisen päiväkotiin ja pienryhmiin eri aikaan. (Kotila & Lehtosalo 2013, 53–54.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimukseni toimeksiantajana toimi Haminan kaupunki. Kaupungin ensisijaisena mielenkiinnon kohteena olivat pienryhmätoiminnan vaikutukset ja edut varhaiskasvatuksessa. Erityisesti toimeksiantajaa kiinnosti lasten ja kasvattajien välinen vuorovaikutus sekä henkilöstön työssä jaksaminen. Tutkimuksessani pyrin ennen kaikkea selvittämään tutkittavien omakohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä pienryhmätoiminnasta. Tutkimustani varten anoin lupaa Haminan kaupungilta sekä pyysin lasten vanhemmilta kirjallista lupaa havainnoida lasta ryhmässä. Haminan kaupunki myönsi minulle tutkimusluvan ja lasten vanhemmat allekirjoittivat luvan lapsiryhmän havainnointiin. Toteutin opinnäytetyöni kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusaineisto on kerättävissä monella tavalla ja kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Tutkimuksen lähtökohtana on aineiston monipuolinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien henkilökohtaiset mielipiteet ja näkemykset pääsevät esille, sillä tutkimuksen tavoitteena ovat tutkittavien ihmisten omakohtaiset kuvaukset ko-

kemastaan todellisuudesta. Tapaukset ovat ainutlaatuisia ja tulkittavissa sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 164; Vilkkä 2007, 97, 100.)

7.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Suuren lapsiryhmän rauhattomuuteen havahduttiin Uuden-Summan päiväkodissa, jossa esimerkiksi yksittäisen lapsen yksilöllinen huomioiminen ja kuuleminen sekä lapsen osallisuuden lisääminen toiminnassa oli haastavaa. Suuri ja levoton ryhmä vaikutti myös työntekijöiden työssä jaksamiseen. Tästä johtuen päiväkodin 21 lapsen Kengut-ryhmä siirtyi pienryhmätoimintaan tammi-kuussa 2015. Tutkimukseni lähtökohtana oli Haminan kaupungin toimeksianto tutkia pienryhmätoiminnan vaikutuksia ja etuja Uuden-Summan päiväkodissa 3–5-vuotiaiden Kengut-ryhmässä. Toimeksiantaja oli myös kiinnostunut vuorovaikutuksesta pienryhmässä sekä työntekijöiden työssä jaksamisesta. Tutkimukseni tavoitteena oli täten kartoittaa pienryhmätoiminnan vaikutuksia sekä mahdollisia etuja suuren päiväkotiryhmän arkeen, kuten esimerkiksi päiväkodin päivittäistoimintojen sujumiseen ja työntekijöiden työssä jaksamiseen. Toinen tavoitteeni oli selvittää, miten pienryhmätoiminta vaikuttaa lasten sekä lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen päiväkodissa, kuten aikuisen yksilölliseen lapsen huomioimiseen ja lapsen suhteutumiseen aikuisiin ja toisiin lapsiin. Varhaiskasvatuksessa pyritään lisäämään pienryhmätoimintaa ja tutkimuksen kautta tavoitteena on saada lisätietoa toiminnan vaikuttavuudesta päiväkodissa.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millainen vaikutus pienryhmätoiminnalla on päiväkotiryhmän arkeen?
2. Miten pienryhmätoiminta vaikuttaa lasten väliseen ja lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen päiväkodissa?

7.2 Tutkimuksen kohde

Tutkimuksen kohteena oli Uuden-Summan päiväkodin pienryhmätoimintaan siirtynyt 3–5-vuotiaiden Kengut-ryhmä, työntekijöiden kokemukset pienryhmätoiminnasta päiväkodin arjessa ja havainnot lasten ja aikuisten välisestä vuo-

rovaikutuksesta ja toiminnasta ryhmissä sekä lasten vanhempien kokemukset pienryhmätoiminnasta. Ryhmässä oli kaikkiaan 21 lasta yhdeksästätoista eri perheestä. Tammikuussa 2015 Kengut-ryhmä oli jaettu kahteen pienempään ryhmään siten, että toisessa ryhmässä oli 11 lasta ja kaksi lastenhoitajaa ja toisessa pienryhmässä kymmenen lasta ja lastentarhanopettaja sekä erityisohjaaja. Lapsiryhmät, työntekijät sekä tilat olivat Kengujen pienryhmissä pysyviä. Käytännössä pienryhmätoimintaa toteutettiin päivittäin aamupalasta ilta-päivän ulkoiluun asti. Lepohetken jälkeisen ajan, välipalaan saakka, kaikki valveilla olevat Kengut-ryhmän lapset pääsivät kuitenkin leikkimään yhdessä. Pienryhmät toimivat vierekkäisissä tiloissa, mutta erityisesti yhteisten eteis- ja wc-tilojen vuoksi esimerkiksi aamupäivän ulkoilu sekä erilaiset siirtymätilanteet oli aikataulullisesti porrastettu.

Koska opinnäytetyöni toimeksiannossa oli ainoastaan yksi pienryhmätoimintaan siirtynyt päiväkotiryhmä Haminassa, halusin suorittaa tutkimukseni kyseisessä ryhmässä mahdollisimman kattavasti. Tästä syystä tiedustelin erikseen työntekijöiden sekä vanhempien kokemuksia pienryhmätoiminnasta. Tämän lisäksi havainnoin myös lapsiryhmää peilatakseni kyselyistä ja haastatteluista saamiani vastauksia havaintoihini. Tarvetta tutkimuskohteen rajaamiseen ei ollut, sillä Kengujen lapsiryhmä oli pysynyt muuttumattomana syksystä 2014 kevääseen 2015. Pienryhmiin siirtymisen myötä toinen lastenhoitajista oli siirtynyt viereisestä ryhmästä uutena työntekijänä Kengut-ryhmään. Hän oli kuitenkin seurannut Kengujen toimintaa rinnakkaisryhmästä käsin ja oli täten tietoinen ryhmän toimintatavoista jo ennen pienempiin ryhmiin jakautumista. Pienryhmien havainnoinnin lisäksi tutkimukseen osallistui neljä työntekijää sekä kahdentoista lapsen huoltajat.

7.3 Tutkimusmenetelmät ja aineiston hankinta

Toteutin opinnäytetyöni kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käyttäen. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa ihminen on tiedonkeruun välineenä. Tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto kootaan todellisissa tilanteissa. (Hirsjärvi ym. 2013, 164.) Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on nostaa esiin tutkittavien omia tulkintoja (Hakala 2010, 21). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa merkittävin tiedonkeruumenetelmä on haastattelu (Hirsjärvi ym. 2013, 205). Muita tutkimuksen käytetyimpiä menetelmiä ovat kysely ja ha-

vainnointi sekä erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto. Edellä mainittuja menetelmiä voidaan käyttää vaihtoehtoisina, rinnakkain tai yhdisteltyinä eri tavoin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71.)

Tutkimukseni tarkoituksena oli kartoittaa Uuden-Summan päiväkodissa pienryhmätoiminnassa osallisina olleiden henkilökohtaisia näkemyksiä ja kokemuksia uudesta toimintatavasta. Tutkimus kohdistui yhteen päiväkodin 3–5-vuotiaiden ryhmään, sen työntekijöihin sekä lasten vanhempiin. Tutkimusmenetelmän valintaan vaikutti paitsi tutkimusongelma, myös tutkittavien ryhmä – lapset, lasten vanhemmat ja työntekijät. Menetelmä valitaan tavallisesti sen mukaan, millaista tietoa haetaan ja keneltä tai mistä sitä tavoitellaan. (Hirsjärvi ym. 2013, 184.)

Tutkimuksen ensisijaisena aineistona oli haastattelumateriaali, jonka keräsin pienryhmätoimintaan siirtyneen päiväkotiryhmän työntekijöiltä. Tämän lisäksi suoritin kyselyn lasten vanhemmille sekä havainnoin molempia pienryhmiä. Halusin toteuttaa tutkimuksen mahdollisimman kattavasti, sillä toimeksiantona oli tutkia vain yhtä pienryhmätoimintaan siirtynyttä päiväkotiryhmää. Keräsin tutkimusaineiston vuoden 2015 huhtikuun ja kesäkuun välisenä aikana.

7.3.1 Haastattelu

Opinnäytetyöni ensisijaisena tutkimusaineistona oli haastattelumateriaali, jonka keräsin haastattelemalla Uuden-Summan päiväkodin 3–5-vuotiaiden Ken-gut-ryhmän neljää työntekijää. Koska työntekijöitä oli vähän, koin heidän haastattelun tarkoituksenmukaisimpana aineistonkeruumenetelmänä. Erityisen merkityksellisenä menetelmässä pidin mahdollisuutta sovittaa tilanne haastattavan mukaan ja esimerkiksi tarkentaa kysymyksiä tarvittaessa. Nauhoitin kaikki työntekijöiden haastattelut. Haastattelujen kesto vaihteli 16 minuutista 40 minuuttiin.

Haastattelua pidetään pääaineistonkeruumenetelmänä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Siinä tutkittavalta itseltään tiedustellaan, mitä hän ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii. Haastattelija esittää suullisia kysymyksiä ja taltioi tutkittavan vastaukset muistiin. Haastattelu on systemaattista tiedonkeruuta, jota haastattelija ohjailee. Tutkija on välittömässä kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, jolloin aineistonkeruu on mahdollista mukauttaa ti-

lanteen ja vastaajan mukaan. Tarvittaessa tutkija voi toistaa kysymyksen, korjata väärinkäsityksiä, selventää kysymysten sanamuotoa vastaajalle sekä käydä keskustelua tutkittavan kanssa. Tätä pidetään haastattelun etuna. (Hirsjärvi ym. 2013, 204–207; Tuomi & Sarajärvi 2009, 72–73.)

Haastattelun etuna pidetään myös haastateltaviksi suunniteltujen henkilöiden saamista mukaan tutkimukseen muita menetelmiä paremmin ja tarpeen tullen haastateltaviin saa helposti yhteyden vielä myöhemminkin, mikäli aineistoa on tarve täydentää. Tämän lisäksi aiheiden järjestys on muutettavissa ja vastaus-ten tulkinnessa on enemmän mahdollisuuksia. Haastattelussa haastateltava voi tuoda itseään koskevia asioita esille vapaasti ja laajasti, ja saatuja vastauksia on mahdollisuus selventää sekä syventää tarvittaessa. (Hirsjärvi ym. 2013, 204–206.) Haastattelua pidetään ennen kaikkea joustavana menetelmänä kerätä tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73). Pidin erityisesti tärkeänä työntekijöiden tilaisuutta tuoda mahdollisimman laajasti esille omakohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä tammikuussa käynnistyneestä pienryhmätoiminnasta. Päädyin toteuttamaan haastattelut teemahaastatteluina touko–kesäkuun vaihteessa 2015.

Tutkimuksessa haastattelulla on tavoitteita ja sen avulla pyritään keräämään mahdollisimman pätevää ja luotettavaa tietoa. Tällöin puhutaan tutkimushaastattelusta. Kenties yleisimmin käytetty tutkimushaastattelun muoto on teemahaastattelu. Teemahaastattelulla on sekä lomakehaastattelun, että avoimen haastattelun piirteitä. Siinä esiin nostetaan tutkimusongelman keskeiset teema-alueet, joiden avulla ongelmaan pyritään vastaamaan. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit, eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten muoto tai järjestys puuttuu. (Hirsjärvi ym. 2013, 207–208; Vilkkä 2007, 101.) Haastattelijalla ei ole valmiita kysymyksiä, vaan eräänlainen tukilista asioista, joita haastattelun kuluessa tulisi käsitellä. Etukäteen valitut teema-alueet tulee käydä haastattelun aikana läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus voivat vaihdella haastattelun mukaan. (Eskola & Vastamäki 2010, 28–29.) Haastattelija ei osallistu keskusteluun, mutta hänen tehtävänä on huolehtia, että haastattelu pitäytyy asetetuissa teemoissa. (Vilkkä 2007, 103–104.) Teemahaastattelulla saatuja tuloksia voidaan analysoida ja tulkita monin tavoin. (Hirsjärvi ym. 2013, 208.)

Tutkimukseni keskeisinä tavoitteina oli selvittää pienryhmätoiminnan vaikutuksia ja mahdollisia etuja suuren päiväkotiryhmän arkeen sekä pienryhmätoiminnan vaikutusta lasten sekä lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen. Laatumieni haastatteluteemojen sekä tukilistan (liite 1) avulla pyrin saamaan mahdollisimman kattavia vastauksia tutkimusongelmiini. Haastatteluteemoja oli neljä. Ensimmäisenä teemana oli pienryhmätoimintaan siirtyminen, jossa tiedusteltiin pienryhmiin siirtymisen syitä ja siirtymävaiheessa huomioon otettuja asioita. Toinen teema oli pienryhmätoiminta päiväkodin arjessa. Tukikysymykset käsittelivät muun muassa pienryhmätoiminnan vaikutusta päiväkodin arkeen, saavutettuja käytännön muutoksia sekä pienryhmätoiminnan hyötyjä lapselle. Kolmannen teeman aiheena oli vuorovaikutus pienryhmässä, jossa tiedusteltiin pienryhmän vaikutusta yksittäisen lapsen havainnointiin ja huomioimiseen sekä lasten sosiaalisiin ja vuorovaikutustaitoihin. Neljäntenä teemana oli pienryhmätoiminta työntekijän kokemana. Siinä käsiteltiin työntekijän henkilökohtaisia kokemuksia ja ajatuksia pienryhmätoiminnasta sekä pienryhmätoiminnan heijastumista työntekijän työssä jaksamiseen ja työn mielekkyyteen.

Haastattelu on mahdollista toteuttaa yksilöhaastatteluna, parihaastatteluna tai ryhmähaastatteluna. Haastattelun toteutus riippuu paljolti siitä, minkä menettelyn tutkija kokee antavan parhaimman tuloksen omassa tutkimuksessaan. Valintaan vaikuttavat erityisesti haastateltavat henkilöt sekä tutkimuksen aihe. (Hirsjärvi ym. 2013, 210.) Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina, sillä halusin haastateltavilta ryhmän yhteisen näkökulman ja käsityksen sijaan mahdollisimman henkilökohtaisia mielipiteitä ja näkemyksiä pienryhmätoiminnasta. Käytännön syistä haastattelupaikaksi muodostui pieni, erillinen tila päiväkodissa, jossa haastattelut oli mahdollisuus toteuttaa ilman häiriötekijöitä. Haastattelujen jälkeen työntekijöiden oli helppo palata haastattelutilasta takaisin osastolle, lapsiryhmään. Haastattelupaikalla on niin ikään oma merkityksensä haastattelun onnistumisessa. Haastattelutilaa suunniteltaessa tulee huomioida myös haastateltavan näkökulma, eikä haastattelua kannata tehdä liian virallisessa tai muodollisessa tilassa. Haastattelutilanteen on hyvä olla rauhallinen, eikä ylimääräisiä virikkeitä tulisi olla tarjolla. Häiriötekijät tulee minimoida mahdollisuuksien mukaan. (Eskola & Vastamäki 2010, 29–30.)

7.3.2 Havainnointi

Opinnäytetyön ensisijaista tutkimusaineistoa täydensivät pienryhmien havainnointi, sekä lasten vanhemmille osoitettu kirjallinen kysely. Havainnoin monia pienryhmiä. Havainnoinnit suoritin peräkkäisinä päivinä havainnoimalla yhtä pienryhmää kerrallaan. Menetelmän avulla halusin täydentää tutkimusaineistoani, mutta se toimi myös tukena haastatteluun valmistautuessani. Halusin selvittää miten pienryhmät sekä yksilöt niiden sisällä toimivat. Suoritin havainnoinnit huhtikuussa 2015.

Havainnoinnin eli observoinnin avulla voidaan selvittää, miltä asiat näyttävät, mitä ihmiset tekevät, ja miten he todellisuudessa toimivat. Tutkimus ei siis vastaa kysymykseen, miksi ihmiset toimivat kuten toimivat. Miksi -kysymykseen vastaaminen edellyttää havaintoaineiston ja esimerkiksi teemahaastattelun yhdistämistä. (Hirsjärvi ym. 2013, 212; Vilka 2007, 120.) Aina aineistonkeruumenetelmänä havainnointi on aineiston jäsentämistä ajatellen vaativa ja näin ollen onkin hedelmällisempää yhdistää havainnointi esimerkiksi haastatteluun. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81.) Havainnointi on merkittävä osa tutkimusta muun muassa haastatteluun valmistauduttaessa (Aarnos 2010, 175).

Havainnoinnin avulla halusin konkreettisesti tutustua pienryhmätoimintaan päiväkodissa, sillä koin tietoni ja kokemukseni toiminnasta hyvin vähäisiksi. Tiedonkeruumenetelmänä havainnointi on perusteltua, mikäli tutkittavasta ilmiöstä on vain vähän tai ei lainkaan tietoa. Havainnoinnin avulla voidaan paremmin yhdistää muita tiedonhankintamenetelmiä saatuu tietoon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81.) Tutkimustavoitteeni oli selvittää, miten pienryhmätoiminta vaikuttaa lasten sekä lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen. Havainnoimalla pienryhmien toimintaa saatoin samalla havainnoida myös vuorovaikutusta ryhmissä. Havainnoinnin etuna pidetään sen avulla saatavaa välitöntä ja suoraa tietoa havainnoitavan yksilön tai ryhmän toiminnasta ja käyttäytymisestä luonnollisessa ympäristössään. Tästä johtuen havainnointi soveltuu hyvin laadullisen tutkimuksen metodiksi ja on erinomainen menetelmä juuri vuorovaikutusta tutkittaessa. (Hirsjärvi ym. 2013, 212–213)

Havainnoin koko ryhmää nähdäkseni kuinka pienryhmätoiminta käytännössä toimii. Ennen kaikkea pyrin havainnoimaan ryhmien toimivuutta ja laatua sekä sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutusta ryhmissä – lasten roolia ja aikuisen toi-

minnan vaikutusta lapsiin. Ryhmähavainnointi voidaan kohdentaa esimerkiksi ryhmän sosiaalsiin suhteisiin, ryhmän toimivuuteen, ryhmädynamiikkaan tai ryhmän laatuun. Ryhmän toimivuutta havainnoitaessa tarkastellaan mitkä asiat toimivat ryhmässä hyvin tai vaihtoehtoisesti huonosti. Ryhmädynamiikkaa havainnoitaessa esiin nousevat siihen vaikuttavat tekijät, kuten vuorovaikutus ja lasten roolit ryhmässä. Ryhmän laatu taas kertoo millainen ryhmä on – levoton, rauhallinen, äänekäs ja niin edelleen. Ryhmähavainnoinnin tuloksia voidaan hyödyntää muun muassa toiminnan arvioinnissa, suunnittelussa ja toteutuksessa, arvioimalla esimerkiksi ryhmädynamiikkaan vaikuttavia tekijöitä ja ryhmän sosiaalisia suhteita sekä aikuisen toiminnan vaikutusta lapsiryhmän toimintaan. (Koivunen 2009, 27.) Havainnoinnin tuloksia hyödynsin peilaamalla niitä työntekijöiden haastatteluihin sekä lasten vanhemmilta saamiini vastauksiin.

Havainnointi voi olla systemaattista ja tarkasti järjesteltyä tai vapaata ja aitoon, luonnolliseen toimintaan sopeutunutta. Havainnoijan rooli puolestaan on olla tarkkailtavan ryhmän osallistuva jäsen tai täysin ulkopuolinen toimija. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa menetelmänä käytetään tavallisesti osallistuvaa havainnointia, jossa tutkija osallistuu toimintaan ryhmän jäsenenä, toimien tutkittavien ehdoilla. Osallistumisen aste voi kuitenkin vaihdella tutkijan täydellisestä osallistumisesta havainnoivaan osallistumiseen. (Hirsjärvi ym. 2013, 214–217.) Tuomen ja Sarajärven (2009, 81) mukaan tutkija voi toimia myös havainnoijana ilman osallistumista. Raja osallistuvan havainnoinnin ja havainnoinnin ilman osallistumista välillä on häilyvä. Osallistuvassa havainnoinnissa havainnoija pyrkii toimimaan osana ryhmää ja rakentamaan suhteita tutkittaviinsa, kun taas havainnoinnissa ilman osallistumista tutkijan ja tutkimukseen osallistuvien välinen vuorovaikutus ei ole merkityksellistä tiedonkeruun kannalta. (Hirsjärvi ym. 2013, 216; Tuomi & Sarajärvi 2009, 81–82.)

Havainnoin päivän aikana yhtä pienryhmää kerrallaan. Minulla ei ollut kokemuksia kyseisistä ryhmistä ennen havainnointia ja näin ollen olin ryhmille ulkopuolinen ja vieras. Säilyttääkseni pienryhmissä mahdollisimman luonnollisen ja aidon ilmapiirin, pyrin pysyttelemään taka-alalla toimintaan aktiivisesti osallistumisen sijaan. Tarvittaessa kuitenkin osallistuin ryhmän toimintaan ja olin lasten apuna. Parhaiten toimivana ja tarkoituksenmukaisimpana muotona pidetään havainnointia, jossa tutkija osallistuu silloin tällöin yhteisön toimintaan ja toisinaan vain tarkkailee yhteisöä. (Vilka 2007, 121.)

Osallistujan toimiessa havainnoijana, tutkimuksen alussa ryhmälle selvitetään havainnoijan rooli ryhmässä havaintojen tekijänä. Tämän lisäksi tutkimukseen osallistujilta tulee saada lupa havainnointiin ja heidän tulee tietää osallistuvansa tutkimukseen. (Hirsjärvi ym. 2013, 216–217; Tuomi & Sarajärvi 2009, 82.) Ennen lapsiryhmän havainnointia pyysin lasten vanhemmilta kirjallisena luvan havainnoida lasta ryhmässä opinnäytetyötäni varten. Kerroin myös lapsille seuraavani ryhmässä heidän toimintaansa ja kirjaavani asioita muistiin. En havainnoinut yksittäistä lasta, jolloin en myöskään kirjannut lasten nimiä tai erityispiirteitä ylös. Havainnointia helpottaakseni olin tehnyt valmiin havainnointipohjan, johon kirjasin erikseen ryhmän perustiedot, toiminnan tai siirtymätilanteen, ryhmän osallistumisen toimintaan, vuorovaikutuksen ryhmässä sekä ryhmän ilmapiirin. Havainnoinnin jälkeen kirjoitin puhtaaksi tekemäni muistiinpanot havainnointipohjan mukaisesti. Pyrin dokumentoimaan havainnot mahdollisimman realistisesti, tulkitsematta toimintaa. Käytettäessä havainnointimenetelmää, tutkijan tulee muistaa pitää erillään havainnot niiden pohjalta tekemistään tulkinnoista (Hirsjärvi ym. 2013, 217).

7.3.3 Kysely

Kysely tai kyselylomake on perinteisimpiä tutkimuksessa käytettäviä aineistonkeruumenetelmiä. Etupäässä sitä on käytetty kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2013, 193; Valli 2010, 103.) Opinnäytetyöni toteutin kuitenkin kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Työntekijöiden haastattelujen ja pienryhmien havainnointien lisäksi suoritin avoimen kyselyn lasten vanhemmille. Kyselyn avulla halusin selvittää vanhempien henkilökohtaisia näkemyksiä tammikuussa 2015 aloitetusta pienryhmätoiminnasta ja sen vaikutuksesta lapseen. Toteutin kyselyt vuoden 2015 toukokuun ja kesäkuun välisenä aikana.

Haastattelun ja kyselyn ero on tiedonkeruuvaiheessa. Haastattelussa tiedonantaja vastaa esitettyihin kysymyksiin suullisesti ja haastattelija merkitsee vastaukset muistiin. Kyselyssä tiedonantaja vastaa itse kirjallisesti hänelle annettuun kyselykaavakkeeseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2013, 194) mukaan tutkija voi olla tutkittaviensa lähellä tai heistä etäällä, eikä kvalitatiivinen tutkimus näin ollen välttämättä tarkoita tutkijan läheistä kontaktia tutkittaviinsa. Vanhempien kohdalla päädyin kyselylo-

maketutkimukseen ensisijaisesti aikataulullisista syistä. Koin haastavana aikataulujen yhteensovittamisen suhteellisen lyhyessä ajassa, sillä perheitä oli yhteensä 19 ja halusin suorittaa kyselyt ennen kesälomien alkamista. Osa lapsista jäi lomalle heti kesäkuun alussa ja päiväkotit sulkeutui juhannuksen jälkeisellä viikolla.

Kyselylomaketutkimukset mahdollistavat laajan tutkimusaineiston keräämisen. Tällöin tutkimukseen on mahdollisuus saada paljon osallistujia ja asioita voidaan kysyä kattavasti. Vastaajan kannalta kyselylomaketutkimuksen etuna on vastaajan anonyymiyys eli tuntemattomaksi jääminen. (ks. Hirsjärvi ym. 2013, 195; Vilkkä 2007, 74.) Kyselytutkimukset jaetaan pääasiassa avoimiin ja monivalintakysymyksiin. Avoimissa kysymyksissä esitetyn kysymyksen jälkeen vastaukselle on tyhjä tila. Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijat ovat käyttäneet avoimia kysymyksiä jo useiden vuosikymmenien ajan. (Hirsjärvi ym. 2013, 198, 200.) Toteutin kyselyn avoimena kyselynä, sillä se rajaa vastaamista vain vähän, ja antaa vastaajalle mahdollisuuden vastata kyselyyn spontaanisti, omin sanoin sekä ilmaista todelliset mielipiteensä. (Hirsjärvi ym. 2013, 201; Vilkkä 2007, 86.) Avointen kysymysten etuna pidetään mahdollisuutta selvittää perusteellisesti vastaajan henkilökohtainen mielipide. Vastausten joukosta voi löytyä myös hyviä ideoita. (Valli 2010, 126.) Kyselyn avulla pyrin ennen kaikkea selvittämään vanhempien käsitystä ja näkemystä pienryhmätoiminnasta ja sen vaikutuksista. Koin tärkeänä vanhempien mahdollisuuden vastata kyselyyn mahdollisimman itsenäisesti ja omin sanoin.

Toteutin kyselyn postikyselyn tavoin, päiväkodin välityksellä. Postikyselyssä lomake lähetetään tutkittaville, jotka täyttävät kyselyn ja postittavat sen sitten takaisin tutkijalle. Postikyselyssä lomakkeen mukana tulee olla palautuskuori postimerkkeineen. Tilanne, jossa lomake lähetetään tutkittaville esimerkiksi jonkin organisaation välityksellä, on muodoltaan lähellä postikyselyä. Tällöin lomake voidaan lähettää vaikkapa koulusta tai päiväkodista vanhemmille lasten mukana. (Hirsjärvi ym. 2013, 196.) Myös vastausten palautuksessa välittäjänä toimi päiväkotit, johon vanhemmat palauttivat vastauksensa nimettöminä kyselyn yhteydessä jakamissani vastauskuorissa.

Kyselyyn vastaamattomuus eli tutkimusaineiston kato saattaa toisinaan nousta suureksi ja vastauslomakkeiden palautuksissa voi tapahtua viivästymisiä. (Hirsjärvi ym. 2013, 195; Vilkkä 2007, 74.) Pyrkimyksenä oli toteuttaa kysely

toukokuun 2015 aikana. Jaoin päiväkodin kautta toukokuussa kyselykaavakkeet (liite 2) tutkimusryhmän jokaiseen perheeseen (21 lasta ja 19 perhettä). Vanhempien vastausinnokkuutta lisätäkseni lupasin arvottavan kaksi uutta lastenkirjaa kyselyyn vastanneiden kesken. Arvontalipuke oli kyselystä erillään vastaajien anonyymiyden säilyttämiseksi. Palautuspäivään mennessä päiväkodille oli vastauksia palautunut ainoastaan kuusi kappaletta, joka tarkoitti alle 32:tä prosenttia perheistä. Vähäisestä vastausmäärästä johtuen jouduin suorittamaan kesäkuun alussa uusintakyselyn aikaisemmin vastaamatta jättäneille perheille. Palautettujen arvontalipukkeiden myötä tiesin, kenelle saatoin uusia kyselyn. Uusintakyselyn ansiosta vastauksia palautui kaikkiaan 63 prosenttia, mikä tarkoitti 12 vastausta yhdeksästätoista perheestä.

7.4 Aineiston analysointi

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysivaihe koetaan vaikeaksi. Tutkimusaineisto on analysoitavissa monin tavoin, mutta merkityksellistä on valita analyysitapa joka tuo parhaiten vastauksen tutkimustehtävään. Aineiston runsaus sekä elämänläheisyys tekevät laadullisen tutkimuksen analyysivaiheesta mielenkiintoisen mutta haastavan. (Hirsjärvi ym. 2013, 224–225.) Tutkimusaineisto muodostui haastatteluista, havainnointimateriaalista sekä kyselyn avulla saaduista vastauksista. Erilaisten tutkimusmenetelmiensä vuoksi aineisto oli melko laaja.

Kerätty tutkimusaineisto tulee muuttaa muotoon, jossa sitä voidaan tutkia. Tämä tarkoittaa esimerkiksi nauhoitettujen haastattelujen muuttamista tekstimuotoon eli litteroimista. (Vilkkä 2007, 115.) Tutkimuksen ensisijaisena aineistona oli haastattelumateriaali, jonka analysointi alkoi litteroinnilla. Haastattelut on litteroitu sanatarkasti, jolloin litteroitua tekstiä tuli yhteensä 32 sivua. Litteroinnin tarkkuuteen vaikuttavat tutkimukselle asetetut tavoitteet sekä käytettävät analyysitavat. Litteroinnin tulee vastata haastateltavien suullisia ilmauksia sekä heidän asioille antamia merkityksiä. Tutkimusaineiston litterointi edellyttää myös litterointisymbolien käyttöä. Symbolien määrä riippuu tutkimuksen analyysitavasta sekä tavoiteltavasta tarkkuudesta. Puhtaaksi kirjoitetussa tutkimusaineistossa käytettiin vähän symboleita, joista yleisimpiä olivat epävarmasti kuultu sana (lapsi), sana, josta litteroija ei saanut selvää () sekä kesken jäänyt sana lap—. Haastatteluaineiston puhtaaksikirjoittaminen edesauttaa tut-

kijaa ennen kaikkea aineiston analysoimisessa eli ryhmittelyssä ja läpikäymisessä. (Vilkkä 2007, 115–117.)

Analysointia niin ikään edistää sen läpikäyminen merkitsemällä ja erottamalla aineistosta tutkimuksen kannalta olennaiset seikat. Nämä ilmenevät tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimustehtävästä. Aineiston merkitsemisestä käytetään nimitystä koodaaminen. Koodimerkkien tehtävänä on muun muassa jäsentää ja erotella aineistoa sekä toimia muistiinpanoina. Koodaaminen on toteutettavissa tutkijan parhaaksi katsomalla tavalla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92.) Tutkimusaineiston analysoinnissa erityisesti aineiston sisältö oli merkityksellinen. Aineiston avulla oli tarkoitus saada vastauksia tutkimustehtävään. Poimin haastatteluaineistosta tutkimustehtävän kannalta oleellisen tiedon koodimerkkejä apuna käyttäen. Koodaamisessa käytin erivärisiä korostuskyniä tekstin alleviivaamiseen aineiston läpikäymistä ja ryhmittelyä helpottaakseni.

Analyysimenetelmänä tutkimuksessa on käytetty sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on menetelmä, jolla analysoidaan järjestelmällisesti ja objektiivisesti kirjallisessa muodossa olevaa materiaalia. Analyysimenetelmällä pyritään kuvaamaan tutkittava ilmiö tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.) Tutkimuksen ensisijaisena aineistona oli teemahaastatteluisa kerätty materiaali. Aineiston analysoimista helpotti haastattelumateriaalin valmiiksi teemoittelu tutkimustehtävää palveleviin teema-alueisiin. Vastauksista ei myöskään noussut uusia teemoja, jolloin aineisto oli järjesteltävissä haastatteluteemojen mukaisesti. Teemahaastatteluaineiston analysoimisessa luonteva menettelytapa on teemoittelu. Siinä litteroitu aineisto järjestetään teemoittain, jolloin aineistosta voi nousta myös uusia teemoja haastattelurungon ulkopuolelta. Teemojen mukaan järjestettävässä aineistossa teemojen alle kootaan haastatteluista kohdat, joissa käsitellään kyseistä teemaa. (Saarinen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Haastatteluaineiston läpikäyminen useaan kertaan sekä huolellinen litterointi, teemoittelu ja koodaaminen edesauttoivat analyysin tekemisessä. Kokonaisuuden tarkastelua helpottaakseni tein vastauksista teema-alueita noudattelevan yhteenvedon.

Havainnointia varten molemmille pienryhmille oli tehty valmis havainnointipohja, johon oli kirjattu muun muassa ryhmän perustiedot ja toiminta sekä vuorovaikutus ryhmässä. Havainnointimateriaalin analysoimisessa edesauttoi materiaalin valmiiksi ryhmittely. Helpottaakseni aineiston analysoimista käytin ma-

teriallin koodaamisessa erivärisiä korostuskyniä merkityksellisiä asioita korostaakseni. Lopuksi tein havainnointimateriaalista tutkimuskysymysten mukaisen yhteenvedon. Havainnoinnin avulla koottu materiaali täydensi sekä tuki haastatteluaineistoa.

Kyselyjen myötä saadun tutkimusaineiston analysointi alkoi vanhempien vastauksiin perehtymällä. Luin vastaukset useaan kertaan saadakseni paremman kokonaiskuvan saamistani vastauksista. Myös tässä käytin erivärisiä korostuskyniä aineistoa koodatessani. Koodaaminen auttoi ennen kaikkea aineiston jäsentämisessä sekä yhtäläisyyksien ja erojen löytämisessä. Poimin aineistosta tutkimustehtävän kannalta oleellisen tiedon, jonka jaoin teemoihin tutkimuskysymysten alle. Lopuksi tein vanhempien vastauksista yhteenvedon jota saatoinkin tarkastella kokonaisuutena. Havainnointiaineiston tavoin kyselymateriaali täydensi ja tuki haastatteluaineistoa.

7.5 Tutkimuksen eettisyys

Eettisesti hyvän tutkimuksen edellytyksenä on hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen, johon perustuu myös tutkimuksen uskottavuus. Tutkijan tulee noudattaa tutkimustyössään rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta sekä soveltaa tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä tieteellisen tutkimuksen mukaisesti. Tutkijan tulee huomioida työssään myös muiden tutkijoiden työ ja saavutukset asian vaatimalla tavalla. Hyvän tieteellisen käytännön mukaista on niin ikään tehdä tutkimus yksityiskohtaisesti ja tieteelliselle tiedolle asetettujen edellytysten mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2013, 23–24; Tuomi & Sarajärvi 2009, 132–133.)

Tutkimus kohdistui varhaiskasvatukseen ja päiväkotiryhmään. Lapsiryhmän kyseessä ollen anoin tutkimuslupaa Haminan kaupungilta sekä pienryhmien havainnointilupaa lasten vanhemmilta. Saatekirjeissä vanhemmille kerroin ke-
rääväni tutkimusaineistoa opinnäytetyötäni varten sekä toimivani siten, ettei havainnoitavien tai kyselyyn vastanneiden henkilöllisyyttä tai muita tunnistetietoja tulla julkaisemaan. Tutkimuksen lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Antamalla ihmisille mahdollisuus päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen, kunnioitetaan heidän itsemääräämisoikeutta. Tutkimukseen osallistumista koskevaan päätöksentekoon vaaditaan rationaalsiin ja kypsiin

arviointeihin kykenevä henkilö. Näin ollen esimerkiksi lapset jätetään päätöksenteon ulkopuolelle. (Hirsjärvi ym. 2013, 25.) Haminan kaupunki myönsi tutkimusluvan opinnäytetyölleni. Myös lasten vanhemmat allekirjoittivat luvan havainnoida lasta ryhmässä. Työntekijöiden haastattelemista varten sain suullisen luvan ryhmän lastentarhanopettajalta.

Tutkimustietojen tulee olla luottamuksellisia. Tämä tarkoittaa, ettei tutkimuksen yhteydessä saatuja tietoja luovuteta ulkopuolisille tai käytetä muuhun tarkoitukseen. Tutkimukseen osallistuvien nimettömyys tulee myös taata. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131.) Alusta alkaen pidin tärkeänä tutkimukseen osallistuneiden anonyymiyden säilymistä eli tuntemattomana pysymistä. Pidin tätä erityisen merkityksellisenä, sillä toteutin tutkimuksen yhdessä päiväkotiryhmässä haastattelemalla työntekijöitä, havainnoimalla pienryhmiä sekä suorittamalla kyselyn lasten vanhemmille. Tutkimukseen osallistuneiden nimiä tai muita tunnistetietoja ei ole mainittu tutkimusaineistossa eikä julkaistu tutkimuksessa. Myöskään tutkimusaineistoa ei ole luovutettu eteenpäin tai hyödynnetty tutkimuksen ulkopuolella.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimusaineisto on kerätty toimeksiannon mukaisesti yhdestä pienryhmätoimintaan siirtyneestä päiväkotiryhmästä Haminassa. Aineisto muodostui ryhmän työntekijöiden haastatteluista, pienryhmien havainnoimisesta sekä lasten vanhemmille osoitetuista kyselyistä. Ensisijaisena tutkimusaineistona oli haastattelumateriaali, jonka keräsin päiväkotiryhmän neljältä työntekijältä. Tämän lisäksi havainnoin molempia pienryhmiä sekä suoritin kyselyn 19 perheelle. Uusintakyselyn ansiosta vastauksia palautui kaikkiaan 12.

Tutkimustulokset vastasivat kysymyksiin: Millainen vaikutus pienryhmätoiminnalla on päiväkotiryhmän arkeen? sekä Miten pienryhmätoiminta vaikuttaa lasten väliseen ja lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen päiväkodissa? Erilaisten tutkimusmenetelmien vuoksi tutkimusaineistot on jäsennelty analyysivaiheessa eri tavoin tutkimuskysymysten mukaan.

8.1 Haastattelu

Tutkimuskysymysten mukaisia haastatteluteemoja oli neljä. Vastauksista ei noussut uusia teemoja, joten analyysivaiheessa aineisto oli jäsenneltävissä haastatteluteemojen mukaan. Teema-alueet olivat: pienryhmätoimintaan siirtyminen, pienryhmätoiminta päiväkodin arjessa, vuorovaikutus pienryhmässä sekä pienryhmätoiminta työntekijän kokemana. Aineistosta on poimittu suoria lainauksia tutkimustulosten havainnollistamiseksi. Lainausten yhteydessä ei käytetä työntekijöiden nimiä tai ammattinimikkeitä, eikä muita tunnistetietoja tutkittavien anonyymiyden säilymiseksi. Haastatteluajankohtana pienryhmätoimintaa oli toteutettu päiväkotiryhmässä noin viisi kuukautta.

Pienryhmätoimintaan siirtyminen

Suuri 21 lapsen ja neljän aikuisen päiväkotiryhmä jaettiin kahtia kesken toimintakauden, sillä lapsiryhmä koettiin rauhattomaksi ja haastavaksi hallita. Erään työntekijän mukaan syksy (2014) oli kaoottinen. Oli haasteellista saada 21:n 3–5-vuotiaan lapsen ryhmä toimimaan järjestäytyneesti. Yksi työntekijä kertoi isossa ryhmässä olleen ”*kaiken aikaa se sellanen hädellä päällä*”, vaikka aikuisia olikin enemmän. Työntekijöiden mukaan meteli oli kova ja toiminta levotonta. Lapsista kovaäänisimmät pääsivät esille ja saivat aikuisen huomion jättäen varjoonsa ryhmän hiljaisimmat ja syrjäänvetäytyvät lapset. Työntekijät kuvasivat ryhmän ilmapiiriä ennen pienryhmätoimintaan siirtymistä seuraavasti:

”Se oli ihan kauheeta se meininki ja meno siinä ja se hälinä ja sellanen. Et lapset rupes kans varmaan kärsimää siitä ja samoten myö aikuiset, että se oli ihan niin ku katastrofaalista kyl miun, miun silmissä. Ainakii se, että ei tienny, että kuka on missäkii ja mihin ollaa menossa, ja oltiin samaa aikaa vessassa melkee kaikki ja samaa aikaa menos nukkarii, nii se oli kyl, ja sitte nää jäi nää meidän pienimmät hissukammat sinne varjoo. Et, sit nää kovaäänisimmät pääs kyllä aina esille, mut sit nää toiset oli sit jossain vähä peloissaa...”

”...syksy oli ihan sellanen kaoottinen, että tuntu kun meni kotiin, ettei jaksa mitään, ei kerta kaikkiaan.”

Työntekijöiden mukaan suuri lapsiryhmä oli tarkoitus saada rauhoittumaan pienryhmien myötä. Ryhmän kahtiajaossa pyrittiin tasapuolisiin pienryhmiin. Tästä johtuen suuren lapsiryhmän jakamisessa huomioon otettiin toimivat kaaverisuhteet, mutta myös haasteellinen käyttäytyminen. Erään työntekijän mukaan haastavat lapset haluttiin *”rauhottumaan niin sanotusti omiin ryhmiinsä”*. Ryhmäjaossa huomioitiin myös S2-lapset eli suomi toisena kielenä -lapset siten, että jako tukisi ja palvelisi heidän suomenkielen taitojaan ja oppimistaan mahdollisimman hyvin. Ryhmän aikuiset pysyivät pienryhmissä kiinteästi, jolloin toisessa ryhmässä oli vakituisesti lastentarhanopettaja ja erityisohjaaja ja toisessa ryhmässä kaksi lastenhoitajaa.

Haastatteluissa kävi ilmi, että pienryhmätoimintaan siirryttäessä jouduttiin huomioimaan myös erillisten toiminnallisten tilojen jakaminen tasapuolisesti sekä yhteisten wc- ja eteistilojen organisoiminen mahdollisimman käytännölliseksi ja selkeiksi kahdelle pienryhmälle. Tämän lisäksi yhteisten tilojen käyttöä jouduttiin porrastamaan levottomuuden välttämiseksi. Työntekijöiden mukaan alussa liian pienet tilat toisella ryhmällä ilmenivät lasten rauhottomuutena. Lisätilan vapautuminen päiväkodista helpotti pienryhmän tilannetta ja edesauttoi lapsia rauhoittumaan.

Pienryhmätoiminta päiväkodin arjessa

Työntekijöiden mukaan pienryhmätoiminta rauhoitti ryhmän arkea sekä lasten toimintaa ryhmässä. Varsinkin siirtymätilanteiden koettiin rauhoittuneen pienempien ryhmien ja toiminnan porrastamisen myötä. Joidenkin lasten tapauksessa pieni ryhmä vaikutti myönteisesti myös lepohetkille rauhoittumiseen. Pienryhmien ansiosta työntekijät kokivat vilkkaiden lasten rauhoittuneen ja haasteellisen käyttäytymisen vähentyneen, mutta erityisesti hiljaisten ja syrjään vetäytyneiden lasten päässeensä nyt paremmin esille ja ilmaisseensa itseään sekä ottaneensa kontaktia aikuisiin:

”...siel on paljon sellasii lapsii, että ketkä on hyötynyt paljon, ja just että nää hiljasemmatkii lapset, ne on niin ku puhjenneet kukkaan. Sielt tulee polpotusta, ja ne pääsee ilmasemaa itteensä ja ne on ruvennu tulee sylii ja semmost kutitteluu, ja mitä aikasemmin ei... Ja tota sit nää vilkkaammat nii kyl, kyl siel tilanne on heijänkii

kohalla niin ku rauhottanu sitä ja. Et vois sanoo että ihan hurja muutos silloin tammikuus, kun alotettii...”

”...haasteellinen käyttäytyminen niin ku väheni, sit taas ne eristäytyneet ja ujommat lapset, ne jotenkii sieltä rohkastu, näkyviin tulivat sitte... tuntu, et niillä hiljasilla lapsilla oli paljo turvallisempaa sitte olla, ku ne löys meijät aikuiset ja ne uskals jutella ja muuta...”

Erään työntekijän mukaan pienryhmätoiminta muutti varsin radikaalisti ryhmän luonnetta ja toimintaa. Erityisen suuri vaikutus sillä oli yksittäisen lapsen arkeen – leikkiin ja päivittäiseen toimintaan. Lasten leikkirauha parani ja leikki- taidot sekä vapaa toiminta kehittyivät. Yksi työntekijöistä mainitsi myös lasten ryhmäytyneen pienryhmätoiminnan myötä. Työntekijöiden mukaan melutaso laski, vaikka hiljaisuudesta lapsiryhmän kyseessä ollen, ei voitukaan puhua:

”No, ei siel hiljasta oo, sitä en väitä, mut et semmost ihan mukavaa ja niin ku levollista.”

Työntekijöiden mukaan pienemmän ryhmän ansiosta heidän oli helpompaa puuttua myös lasten välisiin ristiriita- ja ongelmatilanteisiin. Pienessä ryhmässä lapsi tuli yksilönä paremmin näkyväksi. Eräs työntekijä koki myös lasten stressitason laskeneen. Hänen mukaansa suuressa ryhmässä lapset joutuivat päivän aikana ”pinnistelemään” kaikin puolin enemmän kuin pienessä ryhmässä.

Yksittäisinä haasteina työntekijät mainitsivat muun muassa sopeutumisen toiminnan porrastamiseen aikataulun mukaan sekä lastentarhanopettajan sijoittumisen kiinteästi vain toiseen pienryhmään. Erään työntekijän mukaan pienryhmätoiminta ei aiheuttanut haasteita lainkaan, vaan oli kaikin puolin erittäin hyvä ratkaisu. Työntekijät eivät myöskään kokeneet haasteellisena toisen aikuisen puuttumista ryhmästä, esimerkiksi sairauspoissaolojen vuoksi, sillä puutosta oli toisinaan mahdollisuus täydentää sijaisella. Lapsiryhmän koosta riippuen, pienryhmissä ei välttämättä koettu aina tarvittavankaan sijaista, sillä pieni ryhmä koettiin helpommin hallittavaksi kuin 21 lapsen ryhmä.

Vuorovaikutus pienryhmässä

Työntekijöiden mukaan suuresta päiväkotiryhmästä poiketen pienryhmässä aikuinen oli enemmän lasten saatavilla ja läsnä. Työntekijä kykeni jakamaan huomionsa tasapuolisesti kaikkien lasten kesken ja jokainen tuli kuulluksi. Kun lapsia oli vähemmän, aikuinen kykeni antamaan enemmän huomiota yksittäiselle lapselle ja osallistumaan leikkiin tai peliin yhdessä lasten kanssa. Työntekijät kertoivat, että askarreltaessa toiminnassa oli mukana yksi tai kaksi lasta kerrallaan, jolloin lapsi sai henkilökohtaista vuorovaikutusta ja tukea osakseen. Pienryhmissä järjestettiin myös suomenkielentuoioita ryhmän kolmelle S2 -lapselle. Erään työntekijän mukaan pienessä ryhmässä lapsiin oli helpompaa tutustua ja hän tunsi lapset paremmin kuin suuressa 21 lapsen ryhmässä. Hänen mukaansa pienryhmässä vuorovaikutus syveni ja tasapuolistui.

Työntekijät kokivat pienemmän ryhmän ja rauhallisemman ympäristön tuke-
neen erityisesti ryhmän hiljaisimpia ja vetäytyneimpiä lapsia, jotka uskaltautui-
vat nyt pienemmässä ryhmässä keskusteluihin ja leikkeihin mukaan. Eräs
työntekijä kertoi lasten leikkien olleen hyviä ja sujuneen mallikkaasti pienryh-
mätoimintaan siirtymisen jälkeen. Työntekijöiden pyrkimyksenä oli, että kaikki
leikkivät kaikkien kanssa. Haasteellisten lasten leikkiä pyrittiin tukemaan kan-
nustamalla heitä mukaan leikkiin toisten lasten kanssa. Työntekijöiden mu-
kaan haasteellinen käyttäytyminen väheni ryhmäjaon myötä. Yksi työntekijöis-
tä koki, ettei pieni ja rauhallinen ryhmä stressannut lapsia niin paljon ja haas-
tanut käyttäytymään huonosti:

”...piän ryhmä, nii se ei niin ku sillai stressaa, eikä haasta lasta käyttäytymää huonosti, kun ei oo meteliä, ja sul on kohtuullisen hyvät leikkirauhatilanteet. Nii ei siel tuukaan niitä pelottavii tilanteit, eikä niit ärsyttävii tilanteita. Et se ilmapiiri on rauhallisempi, niin sit se stressi kun on pienempi, niin ei tarvi sit niin kauheest suuttuukaa ja ärhennellä sitte.”

Kavereita ja seuraa löytyi pienessä ryhmässä jokaiselle, työntekijöiden mukaan isoa ryhmää paremmin.

Työntekijät kokivat, että ryhmäläiset tulivat toisilleen hyvin tutuiksi, sillä lapset sekä ryhmän aikuiset pysyivät pienryhmissä kiinteästi. Työntekijöiden mukaan lapset olivat vapautuneempia ja luottivat pienryhmän kahteen vakituiseen ai-

kuiseen. Erään työntekijän mukaan keskustelu ja jutustelu ryhmässä oli lisääntynyt. Erityisesti tilanteet, jolloin lapsia oli runsaasti pois, esimerkiksi sairauspoissaolojen vuoksi, kyettiin hyödyntämään lapsen ja aikuisen välisenä kahdenkeskisenä vuorovaikutuksena. Työntekijät kertoivat, ettei pienryhmiä yhdistetty edes tilanteessa, jolloin paikalla oli vain pari lasta.

Kiinteän pienryhmätoiminnan ansiosta työntekijät kokivat oman ryhmän lasten tulleen hyvin läheisiksi ja tutuiksi. Sen sijaan viereisen pienryhmän lapset jäivät vähäisen vuorovaikutuksen vuoksi hyvinkin vieraiksi. Työntekijät kokivat myös, etteivät suhteet lasten vanhempiin välttämättä syventyneet tai kehittyneet entisestään pienryhmätoimintaan siirtymisen jälkeen. Omahoitaja käytäntö oli ryhmässä käytössä jo ennen pienryhmätoimintaan siirtymistä, joten siinä ei koettu tapahtuneen muutosta.

Pienryhmätoiminta työntekijän kokemana

Pienryhmätoimintaan siirtyminen oli työntekijöille monin tavoin myönteinen kokemus. He kokivat työn mielekkyyden lisääntyneen muun muassa rauhallisemman ilmapiirin ja matalamman melutason vuoksi. Työntekijät kokivat toiminnan onnistuneen paremmin pienessä ryhmässä ja pienryhmän suurta ryhmää mielekkäämpänä toimintaympäristönä kaikille – lapsille ja aikuisille:

”...pienemmässä ryhmässä niin ku kaikki onnistuu paremmin, ja se on niin ku mielekkäämpää se työnteko, et siin on joku sisältökii siin arjessa pienessä ryhmässä. Et sehän sit taas, kun on työ mielekästä niin sitähan jaksakin paremmin, on niin ku motivoitunu siihen työntekoon...”

”...kaikki on rauhottunu, kaikki on seesteisempää. Lasten kannalta paljo mukavampaa, kun ei oo sellast kaiken aikaist metelii, eikä tarvi kilpailla kahenkymmenen muun kanssa siitä yhen, yhen ihmisen kaveruudesta...”

Työntekijät kertoivat pienryhmätoiminnan vaikuttaneen positiivisesti heidän työssä jaksamiseensa. Pienryhmätoiminnan ansiosta päiväkodin arki oli ”lepposampaa” eikä jatkuvaa arjesta selviytymistä, eikä työ vienyt energiaa työpäivän jälkeiseltä ajalta:

”Tota, kyl se arjen sujuminen, niin kylhän se on tosi tärkeätä, ettei tarvi nii ku käyttää siihen energiaa, niin kun selviämiseen, selviytymiseen, vaan voi niin kun käyttää sen niihin lapsiin ja siihen lasten kans tekemiseen.”

”Ite jakaa paremmin, töihin on kiva tulla, kun aattelee, että ei oo sitä kauheeta hädellii ja sitä kauheeta meteliä kaiken päivää. Et oo ihan niin väsyny, kun meet kotii, et jaksat ehkä siäläkii jotaa.”

Pienryhmätoiminnan hyvänä puolena työntekijät pitivät yksittäisen lapsen huomioimista ja näkyväksi tulemistä. Työntekijöiden mukaan lasten vahvuudet ja taidot tulivat paremmin esille pienessä ryhmässä. Myös lasten väliset ristiriita- ja ongelmatilanteet oli pienryhmässä helpompi havaita sekä niihin oli helpompi puuttua ajoissa. Erään työntekijän mukaan pienryhmätoiminnan ansiosta suhde lapsiin ”*vaan parani ja parani*” kevään kuluessa. Lasten koettiin tulleen läheisemmiksi ja helpommin lähestyttäviksi. Myös lapset lähestyivät aikuista helpommin ja ryhmän hiljaisetkin uskalsivat ottaa kontaktia ja jutella. Eräs työntekijä kertoi lasten tasapuolistuneen pienemmän ryhmän ansiosta ja myös vanhemmille oli päivän jälkeen todellista kerrottavaa lapsen päivästä:

*”...kaikki lapset on niin ku saanu sitä aikuisen aikaa, et se tasapuolisuus on toteutunu tosi hyvin, ja on niin ku, on aikaa kuunnella lapsia. Et just niin ku, että vanhemmat tulee iltapäivällä hake-
maa ni, nyt on niin ku kertomista siitä lapsen päivästä oikeesti...
se antaa niin ku ihan älyttömästi miulle itellee...”*

Myönteisten kokemusten ohessa työntekijät kertoivat pienryhmätoiminnan olleen myös melko sitovaa. Pienessä ryhmässä työntekijä saattoi toimia itsenäisesti ja parhaaksi katsomallaan tavalla, mutta samalla pienryhmätoiminta sitoi työntekijän vahvasti lapsiryhmään. Työntekijöiden mukaan paperitöille tai muille niin sanotusti ylimääräisille töille ei ryhmässä ollut aikaa. Työ oli priorisoitava työn merkityksellisyyden mukaan, mikä tarkoitti lasten kanssa läsnä olemista.

8.2 Havainnointi

Havainnointia varten oli valmis havainnointipohja, johon kirjattiin muun muassa ryhmän perustiedot ja toiminta sekä vuorovaikutus ryhmässä. Tein havainnoinnit erikseen molemmissa pienryhmissä. Analyysivaiheessa kokosin havainnointimateriaalin tutkimuskysymysten mukaisten otsikoiden alle yhteenvedoksi. Otsikot olivat: *Pienryhmätoiminta päiväkodin arjessa* ja *Lasten välinen sekä lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus pienryhmässä*. Havainnoin pienryhmiä yleisesti, kokonaisuutena. Työntekijöiden ja lasten nimiä tai muita tunnistetietoja ei tekstissä mainita tutkimukseen osallistuneiden anonyymiyden säilymiseksi. Havainnointia suorittaessani toisessa pienryhmässä paikalla oli seitsemän lasta ja kaksi työntekijää ja toisessa ryhmässä yhdeksän lasta ja työntekijä sekä päiväkodin harjoittelija. Pienryhmätoimintaa oli toteutettu ryhmässä noin neljä kuukautta.

Pienryhmätoiminta päiväkotiryhmän arjessa

Yhdestä 21 lapsen ryhmästä muodostettujen pienryhmien toiminta vaikutti eriytyneeltä. Pienryhmien välillä oli erilaisia käytäntöjä, mutta päiväkotiryhmän arkeen vaikuttavissa ja erityisesti päiväkotiryhmän toimintaa ja siirtymätilanteita helpottavissa tilanteissa oli yhtäläisyyksiä. Havaintojeni mukaan toiminta keskimäärin kymmenen lapsen ja kahden aikuisen ryhmässä oli kaiken kaikkiaan järjestelmällistä ja sujuvaa. Pienryhmillä oli rajatut puitteet, joissa ne toimivat ja aikuinen oli mukana ja läsnä toiminnassa koko ajan. Molemmissa ryhmässä toimittiin lapsentahtisesti kiirettä ja kiirehtimistä vältellen. Pääasiassa lapset toimivat itseohjautuvasti, jolloin toistuvien kehotusten tai ohjeiden jakaminen oli vähäistä. Mikäli lapsi tarvitsi aikuisen tukea esimerkiksi pukeutumistilanteessa, oli aikuinen lapsen saatavissa ja apuna. Ilmapiiiri vaikutti rauhalliselta ja hyväntuuliselta. Askartelutilanteessa, kahden aikuisen läsnä ollessa, toinen aikuinen askarteli yhden lapsen kanssa kerrallaan, toisen ohjaten muuta ryhmää.

Toiminta, kuten esimerkiksi ulkoilu ja pukeutumistilanteet sekä ruokailu ja päivänunille siirtyminen, oli pienryhmien välillä porrastettu yhteisten eteis- ja wc-tilojen vuoksi. Tämän lisäksi pienryhmien sisällä porrastettiin vessassa käyntiä sekä pukeutumis- ja riisumistilanteita. Ylimääräistä rauhattomuutta pyrittiin

välttämään. Siirtymä- ja odottelutilanteita varten lapsille oli koottu kirjoja ja palapelejä ajankuluksi. Mikäli ryhmätilasta oli esteetön kulku esimerkiksi eteis- ja wc-tiloihin, ryhmän ilmapiiri ja toiminta muuttui rauhattomaksi jatkuvan ryhmätilan ulkopuolella juoksentelun vuoksi. Havaintojen mukaan lasten toiminta muun muassa siirtymätilanteissa vaikutti pääasiassa rutinoituneelta ja sujuvalta.

Lasten välinen sekä lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus pienryhmässä

Vaikka suuri, rauhaton ryhmä oli jaettu kahteen lähes samankokoiseen pienempään ryhmään, eivät uudetkaan ryhmät olleet äänettämiä. Kymmenen leikkivää lasta samassa tilassa saa toki melua aikaiseksi, mutta toiminta oli mielestäni sopuisaa ja rauhallista. Lapset leikkivät lapsille ominaiseen tyyliin. Riitoja tai ristiriitatilanteita en havainnut juuri lainkaan. Mikäli aikuinen ei ollut paikalla tai huomioimassa toimintaa, lasten keskittyminen saattoi kuitenkin herpaantua, jolloin esiintyi myös rauhattomuutta ja toisten kiusaamista. Havaintojeni mukaan leikki sujui hyvin ja ilmapiiri oli rauhallinen, kun jokainen sai huomiota osakseen aikuiselta tai muilta lapsilta. Lapsia rohkaistiin vuorovaikutukseen ikätovereidensa kanssa kehottamalla esimerkiksi leikkimään tai pelailemaan yhdessä toisten kanssa.

Työntekijöillä oli mahdollisuus keskittyä lapsiin, pelata lasten kanssa ja antaa lapsille aikaa. Esimerkiksi pukeutumistilanteessa vilkas, rauhaton lapsi rauhoittui, kun sai aikuiselta huomiota ja tukea pukeutumiseensa. Havaintojeni mukaan ryhmissä oli paljon aikuisen ja lapsen välistä positiivista vuorovaikutusta ja melko vähän torumista tai kieltoja. Aikuiset puuttuivat kuitenkin kiusaamiseen tai hännäämiseen helposti. Työntekijät huomioivat lapsia tasapuolisesti. Askartelun aikana jokainen lapsi sai vuorollaan aikuisen jakamattoman huomion toisen aikuisen ohjatessa samalla muuta ryhmää. Askartelussa toiminta oli kannustavaa ja kiireetöntä sekä lasta osallistavaa. Toiminnallisen tuokion aikana jokainen sai vuorollaan ilmaista itseään.

Aamupala sujui ryhmien omissa tiloissa rauhallisen leppoisasti, rupattelun merkeissä. Työntekijät istuivat aamupalapöydässä yhdessä lasten kanssa seurustellen. Aikuiset keskittyivät huomioimaan lapsia ja keskustelemaan sekä toimimaan heidän kanssaan. Ruokailtaessa ryhmien aikuisilla oli oma pöy-

täkunta, josta he huolehtivat. Ruokailun aikana ruokapöydissä rupateltiin rauhallisesti, eikä ruokailua kiirehditty. Nukutustilanteessa molemmat ryhmän aikuiset olivat läsnä lapsia nukuttamassa ja rauhoittelemassa.

8.3 Kysely

Analyysivaiheessa poimin vanhempien vastauksista tutkimustehtävän kannalta oleellisen tiedon, jonka jaoin teema-alueisiin tutkimuskysymysten alle. Teema-alueet olivat: *Päiväkodin arki*, *Pienryhmätoiminnan vaikutus lapseen*, *Vuorovaikutus lasten välillä* sekä *Vuorovaikutus lapsen ja työntekijän/omahoitajan välillä*. Haastattelun tavoin aineistosta on poimittu suoria lauseita vanhempien vastauksista tutkimustulosten havainnollistamiseksi. Lauseiden yhteydessä ei mainita vastaajien nimiä tai muita tunnistetietoja anonyymiyden säilymiseksi. Kyselyn ajankohtana pienryhmätoimintaa oli toteutettu päiväkotiryhmässä noin viisi kuukautta.

Päiväkodin arki

Kolmessa vastauksessa kahdestatoista, vanhemmat eivät olleet havainneet muutosta pienryhmätoiminnan myötä lapsen arjessa. Loput yhdeksän vastaajaa kokivat ryhmäjaon helpottaneen päiväkotiarkea. Eräs vanhempi kertoi lapsensa sanoneen, että on mukavaa kun ryhmä on jaettu pienempiin ryhmiin. Vanhempien näkemyksen mukaan pienryhmässä on rauhallisempaa ja parempi työrauha sekä vähemmän melua ja häiriötekijöitä. Myös vanhemmat, jotka eivät havainneet muutosta lapsen arjessa, kokivat pienryhmän rauhoittaneen arkea. Vanhemmat kertoivat muun muassa päiväkotiarjen selkeytyneen pienryhmätoimintaan siirtymisen myötä:

”Lapselle helpompi havainnollistaa/ymmärtää päiväkotiryhtmiä, kun oman pienryhmän kanssa selkeä toimintamalli.”

”Arjen kuviot selkeämmät lapselle. Lapsi on rauhoittunut ja oppinut uudenlaisia toimintamalleja.”

Pienryhmätoiminnan vaikutus lapseen

Neljässä vastauksessa kahdestatoista vanhempien näkemyksen mukaan lapset keskittyivät toimintaan paremmin pienessä ryhmässä. Kolmessa vastauksessa vanhemmat kokivat lapsensa rauhoittuneen pienryhmätoiminnan myötä. Vastauksista kahdessa vanhemmat kertoivat lapsensa reipastuneen pienessä ryhmässä:

”Rauhaa kaipaavalle lapselle tuonut lisää rohkeutta + osallistumista reippaammin.”

Erään vanhemman mukaan lapsi sai ”oman äänensä” paremmin kuuluviin pienessä ryhmässä. Toinen vanhempi kertoi reipastumisen myötä lapsen osallistuneen ryhmän toimintaan mieluummin:

”Lapsemme on alkanut enemmän tuomaan itseään esille päiväkodin arjessa, osallistuu mieluummin pienryhmän toimintaan.”

Kyselyssä vanhemmat kertoivat myös lastensa puhuvan kotona enemmän päiväkotiin liittyvistä asioista kuten kavereista, päivän tapahtumista ja toiminnasta sekä hoitajan kanssa tehdyistä asioista. Yhdessä vastauksessa lapsen kerrottiin vaatineen aikaisemmin kotona paljon enemmän huomiota, mutta nyt viihtyneen paremmin myös itseksensä.

Vuorovaikutus lasten välillä

Päiväkotiryhmä oli siirtynyt pienryhmätoimintaan toimintakauden puolivälissä tammikuussa 2015. Suuren lapsiryhmän jakaminen kahtia ja uusien pienryhmien muodostaminen koettiin kaverisuhteiden kannalta pääasiassa hyvänä asiana. Viidessä vastauksessa kahdestatoista vanhemmat mainitsivat lapsen kaverin siirtyneen toiseen ryhmään. Kuitenkin kaikissa vastauksissa kerrottiin lapsen sopeutuneen hyvin pienryhmään ja uusiin kavereihin. Neljässä vastauksessa vanhemmat kertoivat leikkeihin hakeutumisen tai uusien kaverisuhteiden muodostumisen olleen pienryhmässä lapselle helpompaa:

*”Uusia nimiä nousee kotona esiin joista ei aiemmin ole puhunut...
...oppii olemaan myös niiden kanssa jotka ovat aiemmin jääneet
”bestiksen” varjoon.”*

”Lapsen on ollut helpompaa hakeutua leikkeihin.”

”Pienryhmätoiminnan myötä kaverisuhteet selkiytyivät, leikkikaverit löytyivät pienemmästä ryhmästä paremmin.”

Vuorovaikutus lapsen ja työntekijän/omahoitajan välillä

Kuudessa vastauksessa kahdestatoista vanhemmat kokivat työntekijöiden kyenneen pienryhmien myötä tarkkailemaan ja havainnoimaan lapsia paremmin sekä ottamaan lapsen yksilönä huomioon. Vanhemmat kokivat, että hoitajilla oli pienryhmässä enemmän aikaa keskittyä yksittäiseen lapseen ja antaa tälle huomiota.

Uuden-Summan päiväkodin Kengut -ryhmässä omahoitajakäytäntöä oli toteutettu jo ennen pienryhmätoimintaan siirtymistä. Vastanneista kolme ei ollut havainnut muutosta omahoitajuudessa pienryhmätoiminnan myötä, mutta niin ikään kolmessa vastauksessa lapsen kerrottiin kiintyneen omahoitajaan tai omahoitaja koettiin läheiseksi:

”Entistä läheisemmät välit omahoitajiin niin lapsella kuin äidilläkin.”

”On kiintynyt enemmän omahoitajiin...”

Yhdessä vastauksessa vanhemmat kertoivat lapsen osanneen nimetä hoitajan, jonka kanssa oli päivän viettänyt.

Tiedustellessani vanhemmilta pienryhmätoiminnan hyviä ja huonoja puolia ja mihin pienryhmätoimintaan liittyviin asioihin he toivoisivat parannusta, yhdeksän vanhempaa kahdestatoista oli tyytyväisiä pienryhmätoimintaan tai ei esittänyt parannusehdotuksia. Kolmessa vastauksessa pienryhmätoiminnan huonona puolena pidettiin kaverusten erottamista toisistaan ryhmäjaon vuoksi. Yhdessä vastauksessa parannusehdotuksena tähän mainittiin yhteisen leikki- ja toiminta-ajan lisääminen.

9 TULOSTEN TULKINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

9.1 Tulosten tulkinta

Ensisijaisena aineistona tutkimuksessa oli haastattelumateriaali, jonka keräsin pienryhmätoimintaan siirtyneen päiväkotiryhmän työntekijöiltä. Tämän lisäksi havainnoin molempia pienryhmiä sekä suoritin kyselyn lasten vanhemmille. Tutkimuksen keskeisinä tavoitteina oli selvittää pienryhmätoiminnan vaikutuksia päiväkotiryhmän arkeen sekä pienryhmätoiminnan vaikutusta lasten sekä lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen. Tutkimuksesta kävi ilmi, että työntekijät kokivat suuren 21 lapsen ryhmän rauhattomaksi ja haastavaksi hallita. Isossa lapsiryhmässä meteli oli kova ja toiminta levotonta. Työntekijöiden mukaan ryhmän kovaäänisimmät lapset pääsivät esille ja keräsivät aikuisen huomion jättäen ryhmän hiljaisimmat lapset taka-alalle. Rauhaton ryhmä vaikutti kielteisesti myös työntekijöiden työssä jaksamiseen. Pienryhmätoiminnalla haluttiin rauhoittaa ryhmän arkea.

Haastattelu

Tutkimustulosten mukaan työntekijöiden kokemukset pienryhmätoiminnasta olivat myönteisiä ja keskenään hyvin samankaltaisia. Pienryhmätoiminnan koettiin rauhoittaneen ja helpottaneen ryhmän arkea sekä lasten toimintaa ryhmässä. Erityisesti siirtymätilanteet rauhoittuivat pienempien ryhmien, tilojen uudelleen organisoimisen sekä toiminnan porrastamisen ansiosta. Työntekijöiden mukaan merkityksensä toisen pienryhmän sujuvaan arkeen ja rauhoittumiseen toi lisätilan saaminen päiväkodista. Myös lasten leikkirauhan koettiin parantuneen sekä leikkitaitojen kehittyneen pienempien lapsiryhmien myötä. Erityisen suuri merkitys pienryhmällä oli hiljaisten ja syrjään vetäytyneiden lasten rohkaistumisessa ja itsensä ilmaisemisessa. Työntekijät kokivat hiljaisten lasten tulleen pienryhmissä näkyviksi sekä lasten vahvuuksien ja taitojen nousseen paremmin esille.

Päiväkotiryhmän arkeen vaikutti myönteisesti niin ikään haasteellisen käyttäytymisen väheneminen. Työntekijöiden mukaan pienemmän lapsiryhmän ansiosta yksittäistä lasta oli helpompi huomioida ja lasten välisiin ristiriita- sekä ongelmatilanteisiin oli helpompi puuttua. Työntekijät kokivat, että toiminta onnistui paremmin pienessä ryhmässä. Tutkimuksen mukaan pienryhmätoiminta

vaikutti myönteisesti myös työntekijöiden työssään jaksamiseen. Työn mielekkyys oli lisääntynyt muun muassa rauhallisemmaksi koetun ilmapiirin ja matlamman melutason myötä. Työntekijöiden mielestä pienryhmätoiminta oli helpottanut suuren päiväkotiryhmän arkea, vaikka he samalla kokivatkin toiminnan melko sitovana. Työ oli priorisoitava, eikä esimerkiksi paperitöille ollut aikaa.

Tutkimustulosten mukaan työntekijöiden oli helpompaa huomata ja huomioida yksittäinen lapsi. Pienryhmän ansiosta aikuinen oli enemmän lasten saatavilla ja kykeni jakamaan huomionsa tasapuolisesti kaikkien lasten kesken. Työntekijöiden mukaan pienryhmässä jokainen lapsi tuli kuulluksi. Pienessä ryhmässä työntekijöiden suhde lapsiin parani ja vuorovaikutus syveni sekä tasapuolistui. Työntekijät kokivat lasten luottaneen ryhmän aikuisiin. Myös lasten välisen vuorovaikutustaitojen koettiin edistyneen pienessä ryhmässä. Työntekijät kokivat pienryhmän tukeneen arkoja, hiljaisia lapsia rohkaistumaan ja toisaalta rauhoittaneen häiritsevästi käyttäytyneitä lapsia stressin vähenemisen myötä. Työntekijöiden mukaan haasteellinen käyttäytyminen väheni, sillä pieni ryhmä ei stressannut lapsia niin paljon kuin suuri lapsiryhmä. Haasteellisia lapsia tuettiin mukaan leikkiin. Tutkimuksen mukaan kavereita ja seuraa löytyi pienryhmässä jokaiselle. Koska pienryhmät olivat kiinteitä ja aikuiset ryhmissä pysyviä, ryhmän jäsenten koettiin tulleen hyvin tutuiksi ja läheisiksi toisilleen. Sen sijaan viereisen pienryhmän lasten koettiin jääneen työntekijöille vieraisiksi.

Havainnointi

Tulkintani mukaan järjestelmällinen toiminta ja päiväjärjestys sekä rajattu toimintaympäristö ja pysyvä ryhmä edesauttoivat päiväkotiryhmän arkea. Lapset olivat orientoituneet toimimaan tietyin säännöin ja toimintatavoin, tietyssä tilassa, ennalta tuttujen ihmisten seurassa. Vaikutti siltä, että jokainen varmasti tunsi ja tiesi toisensa. Koska toiminta oli järjestelmällistä ja tarkkaan aikataulutettua, lasten oli helppo ennakoida tilanteita ja sopeutua niihin. Lasten toiminta muun muassa siirtymätilanteissa vaikutti rutinoituneelta ja sujuvalta. Vaikka toiminta oli porrastettu aikataulun mukaan, ryhmissä toimittiin rauhallisesti ja kiireettömästi. Havaintojeni mukaan myös turhia kieltoja tai kieltämistä vältettiin. Aikuinen oli toiminnassa mukana ja lasten saatavilla.

Pienryhmissä jokainen lapsi oli vuorovaikutuksessa jonkun kanssa, joko aikuisen tai toisen lapsen. Mikäli lapsella ei ollut ikäistään kaveria leikkiin, ryhmän aikuinen huomioi lapsen esimerkiksi pelaamalla tämän kanssa. Havaintojen mukaan lapset seurustelivat molemmissa ryhmissä aktiivisesti ja hyväntuulisesti. Kaikilla vaikutti olevan kavereita ja aikuiset kannustivat vuorovaikutukseen ikätovereiden kanssa. Aikuisilla oli aikaa lapsille ja he pyrkivät huomioimaan jokaisen sekä antamaan mahdollisuuden itsensä ilmaisemiseen. Aikuinen oli lapsen saatavilla, mikäli lapsi tarvitsi apua esimerkiksi pukeutumistilanteessa. Ilmapiiri ryhmissä oli hyväntuulinen ja vuorovaikutus myönteistä.

Kysely

Tulosten perusteella vanhemmat olivat tyytyväisiä pienempiin ryhmäkokoihin ja pienryhmätoimintaan. Vanhempien käsityksen mukaan ryhmäjako oli helpottanut päiväkotiarkea sillä ryhmissä oli rauhallisempaa, parempi työrauha sekä vähemmän melua ja muita häiriötekijöitä. Vanhemmat kokivat päiväkotiarjen selkiytyneen lapselle pienryhmätoimintaan siirtymisen ansiosta. Tutkimuksesta kävi ilmi vanhempien näkemys pienryhmätoiminnan myönteisistä vaikutuksista lapsiin. Vanhempien näkemyksen mukaan lapset keskittyivät toimintaa pienryhmissä paremmin. Joidenkin lasten koettiin rauhoittuneen ja toisten reipastuneen sekä saaneen äänensä kuuluviin. Vanhemmat kertoivat toimintaan osallistumisen olleen pienryhmässä aremmille lapsille suurryhmää mieluisempaa.

Tulosten mukaan pienryhmässä jokaisella lapsella oli kaveri. Joillekin lapsille leikkeihin hakeutuminen ja uusien kaverisuhteiden muodostaminen oli pienryhmässä vanhempien mukaan suurta ryhmää helpompaa. Erityisen merkityksellisenä vanhemmat pitivät kuitenkin lasten yksilöllisen huomioimisen lisääntymistä. Vanhemmat kokivat, että työntekijöillä oli pienryhmässä enemmän aikaa keskittyä yksittäiseen lapseen sekä antaa tälle huomiota. Tulosten mukaan osa vanhemmista koki omahoitajasta muodostuneen lapselle entistäkin läheisemmän pienryhmätoiminnan ansiosta. Pääasiassa vanhemmat kokivat ryhmäjaon helpottaneen päiväkodin ja lasten arkea. He pitivät merkityksellisinä myönteisiä kaverisuhteita sekä työntekijöiden mahdollisuutta havainnoida lapsia paremmin.

9.2 Johtopäätökset

Tutkimustulosten perusteella pienryhmätoiminnalla pysyvissä pienryhmissä oli monin tavoin päiväkotiryhmän arkea rauhoittava ja toimintaa helpottava sekä yksilöiden välistä vuorovaikutusta lisäävä vaikutus. Tammikuussa 2015 suuri 21 lapsen ryhmä oli jaettu mahdollisimman tasapuolisiin, kiinteisiin pienryhmiin, joissa myös aikuiset olivat pysyviä. Päiväkodilta saadun lisätilan ansiosta myös pienryhmien tilat olivat mahdollisimman tasapuoliset. Yhteisten wc- ja eteistilojen vuoksi toimintaa pienryhmien välillä oli porrastettu erityisesti siirtymätilanteiden rauhoittamiseksi. Koska työntekijät eivät kiertäneet pienryhmissä ja näin ollen lastentarhanopettaja pysyi ryhmässään kiinteästi, ei voitu puhua pedagogisesta pienryhmätoiminnasta.

Pienryhmätoimintaan siirtymisen ansiosta ryhmissä oli keskimäärin kymmenen lasta ja kaksi aikuista. Koska ryhmä oli pienempi, myös melutaso oli alhaisempi ja leikkitilaa enemmän. Tämä vaikutti myönteisesti ryhmän ilmapiiriin ja toimintaan vähentäen lasten ja työntekijöiden stressiä sekä ryhmän rauhattomuutta. Pienemmän ryhmän ansiosta tilojen ja toimintaympäristön rauhallisuus paranee. (Raittila 2013, 89.) Sinkkosen (2012, 129) mukaan suuret päiväkotiryhmät, kova meteli sekä kilpailu leluista ja tilasta voivat aiheuttaa lapselle pitkäkestoista stressiä, joka ilmenee lapsessa muun muassa ärtyisyytenä ja levottomuutena. Myös Keltikangas-Järvinen (2012, 90–92) pitää melua merkittävänä stressin lähteenä päiväkodissa. Hänen mukaansa melu vaikuttaa haitallisesti muun muassa lapsen kognitiivisiin toimintoihin, kuten keskittymiseen. Suuressa lapsiryhmässä toistuvat ristiriitatilanteet ja yhteenotot lisäävät lasten stressiä. Pienemmän ryhmäkoon ansiosta meteli ryhmässä laski vähentäen lasten stressiä ja rauhattomuutta.

Tutkimuksen mukaan erityisesti siirtymätilanteiden koettiin rauhoittuneen. Tähän vaikutti toimintojen porrastaminen pienryhmien kesken, yhteisten wc- ja eteistilojen organisoiminen kahdelle pienryhmälle käytännölliseksi ja selkeäksi mutta myös lasten itseohjautuvuus ja omatoimisuus. Pienryhmässä mahdollisuus yksittäisen lapsen huomioimiseen edesauttoi myös toiminnan toteuttamista rauhallisesti ja kiireettömästi. Lapsen itsetunnon vahvistumisen kannalta on tärkeää, että lapsi voi toimia rauhassa ja kiirehtimättä oppiakseen omatoimisuuteen. (Tiusanen 2008, 79.) Salmisen ja Tynnisen (2011, 9) mukaan pienessä ryhmässä kyetään vastaamaan lapsen tarpeisiin ja näin ollen lapsella

on aikaa ja rauhaa harjoitella oppimiaan taitoja. Siirtymätilanteissa, esimerkiksi ulos lähdetessä, työntekijöillä oli mahdollisuus auttaa pukeutumisessa jo-kaista avun tarvitsijaa.

Tutkimuksesta kävi ilmi työntekijöiden sitoutuneisuus lasten kanssa olemi-seen, mutta myös heidän mahdollisuus pienryhmässä huomioida ja havaita yksittäinen lapsi paremmin. Tällöin myös lasten välisiin ristiriita- ja ongelmati-lanteisiin oli helpompi puuttua. Kun työntekijä on orientoitunut havainnoimaan oman pienryhmänsä lapsia, hänellä on mahdollisuus puuttua ajoissa myös ei-toivottuun käyttäytymiseen. Tästä on etua erityisesti haasteellisten lasten ky-seessä ollen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 19.) Varhainen puuttuminen lasten ristiriitatilanteisiin ja haasteelliseen käyttäytymiseen esti rauhattomuutta pien-ryhmässä ja edesauttoi myönteisen ilmapiirin muodostumista.

Tutkimustulosten mukaan ryhmän hiljaiset lapset tulivat pienryhmän ansiosta näkyviksi ja lasten vahvuudet ja taidot nousivat paremmin esille. Työntekijät kertoivat pienryhmissä ilmapiirin olleen leppoisa ja työskentelyn onnistuneen suuryhmää paremmin. Heleniuksen (2008a, 58) mukaan lapsen yksilöllisyys kehittyi ja pääsee paremmin esille toimivassa ryhmässä. Koska pienryhmä oli monin tavoin toimiva ja lapset huomioonottava, myös lapsen yksilöllisyys tuli paremmin esille. Turjan (2011, 52) mukaan lapsen tietoisuus kuulluksi tulemi-sesta sekä vaikuttamisen mahdollisuudesta lisää lapsen itsetuntoa sekä voi-maantumisen tunnetta. Pienryhmässä lapset kokivat tulleen kuulluksi ja nähdyksi, joka vahvisti heidän itsetuntoaan sekä osallisuuden tunnetta, jolloin myös ryhmän hiljaisimmat ja arat lapset uskaltautuivat ilmaisemaan itseään.

Pienryhmätoiminta helpotti myös työntekijöiden arkea, vaikka tutkimustulosten mukaan toimintaa pidettiin myös työntekijää sitovana. Työntekijöiden mukaan pienryhmätoiminta velvoitti työntekijän olemaan läsnä lapsiryhmän kanssa, jol-loin aikaa ei ollut esimerkiksi paperitöille. Pienryhmien ansiosta työn mielek-kyys oli kuitenkin lisääntynyt rauhallisemman ja ”leppoisamman” ilmapiirin an-siosta. Salmisen ja Tynnisen (2011, 55) mukaan työntekijän mahdollisuus keskittyä omaan pienryhmään ja yhteen asiaan kerrallaan, selkeyttää ja hel-pottaa työn kuvaa, jolloin myös työmotivaatio paranee. Pienryhmässä työ-rauha lisääntyy, jolloin työntekijät voivat keskittyä paremmin myös perustehtä-väänsä (Kanninen & Sigfrids 2012, 125). Kannisen ja Sigfridsin mukaan pien-ryhmää voidaan pitää työntekijän kannalta työsuojelullisena.

Varhaiskasvatuksen laadun sekä emotionaalisen hyvinvoinnin yksi merkittävimmistä tekijöistä on vuorovaikutuksen laatu. (Hännikäinen 2013, 51.) Tutkimuksen mukaan pienryhmätoiminnan merkityksellisimpänä saavutuksena pidettiin lapsen ja työntekijän välisen myönteisen vuorovaikutuksen lisääntymistä. Pienemmän ryhmän ansiosta työntekijöillä oli mahdollisuus huomioida lapsia yksilöllisesti ja antaa myös kahdenkeskistä aikaa lapselle. Pienessä ryhmässä jokainen lapsi tuli kuulluksi. Raittila (2013, 89) pitää pienryhmätoimintaa erityisesti lapsen etuna. Pienryhmässä lapsi tulee yksilönä paremmin huomioiduksi, kuulluksi ja kohdatuksi. Myös Oppaan (2013, 159) mukaan pienryhmässä kyetään vastaamaan lapsen tarpeisiin, sillä kasvattajilla on mahdollisuus huomioida siinä yksittäinen lapsi paremmin. Hänen mukaansa pienryhmässä on toteutettavissa myös pienen lapsen kehitykseen tarvittava yksilöllinen ohjaus.

Tutkimustulosten mukaan lasten kaverisuhteet olivat kehittyneet myönteiseen suuntaan, sillä pienryhmätoiminnan myötä kaikilla oli ryhmässä kaveri ja leikkiseuraa. Oppaan (2013, 159) mukaan hyvä vuorovaikutus pienryhmässä estää liiallisen stressin kehittymistä lapselle. Tutkimustulosten mukaan lasten haasteellinen käyttäytyminen väheni ryhmäjaon myötä eikä pieni ja rauhallinen ryhmä stressannut lapsia tai haastanut käyttäytymään huonosti. Koska pienryhmässä jokainen lapsi sai toisen huomion, joko aikuisen tai toisen lapsen, ei lapsilla ollut tarvetta käyttäytyä epäsosiaalisesti kuten suuressa ryhmässä. Tulosten perusteella myös lasten leikkirauha parantui ja leikki-aidot sekä vapaa ”puuhastelu” kehittyivät. Siitosen (2011, 17) mukaan lapsilla on paremmat sosiaaliset taidot, he ovat leikeissä kehittyneempiä ja ovat vähemmän aggressiivisia, mikäli heillä on turvallinen kiintymyssuhde. Pienryhmässä sen jäsenet tunsivat toisensa ja lapset kokivat ryhmän työntekijät turvallisiksi sekä läheisiksi. Koska turvallinen aikuinen oli jatkuvasti läsnä, ei lasten tarvinnut tuntea turvattomuutta ja käyttää energiaansa huomion saamiseen.

10 LUOTETTAVUUS

Tutkimustyön toimeksiannossa oli ainoastaan yksi pienryhmätoimintaan siirtynyt päiväkotiryhmä Haminassa. Keräsin tutkimusaineiston haastattelemalla ryhmän työntekijöitä, havainnoimalla pienryhmiä sekä suorittamalla kyselyn lasten vanhemmille. Tutkimustulosten kannalta koin merkityksellisenä tutki-

muksen suorittamisen mahdollisimman kattavasti. Käyttämällä tutkimuksessa useita menetelmiä voidaan täsmentää tutkimuksen validiutta eli pätevyyttä. (Hirsjärvi ym. 2013, 233.) Erilaisten metodien, tiedonlähteiden tai teorioiden sekä tutkijoiden yhdistämisestä tutkimuksessa käytetään nimitystä triangulaatio. Kun tutkimuksessa käytetään useita tutkimusmetodeja, puhutaan metodisesta triangulaatiosta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 143, 145.)

Aloitin tutkimusaineiston keräämisen havainnoimalla pienryhmiä. Havainnoinnin avulla halusin tutustua pienryhmätoimintaan kiinteissä ryhmissä, mutta samalla se toimi myös tukena haastatteluun valmistautuessani. Minulla ei ollut aiempaa kokemusta tutkimukseen osallistuneesta ryhmästä tai päiväkodista eikä käsitystä työntekijöiden pienryhmäkokemuksista, jolloin saatoin havainnoida ryhmiä vailla ennakkokäsityksiä. Olin entuudestaan ryhmäläisille vieras ja halusin ryhmän toimivan mahdollisimman luonnollisesti, joten osallistuin ryhmän toimintaan vain tarvittaessa. Suoritin havainnoinnit ryhmissä peräkkäisinä päivinä havainnoimalla yhtä pienryhmää kerrallaan. Havainnointien suorittaminen myöhemmin uudestaan olisi saattanut rikastuttaa tutkimusaineistoa.

Toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina, sillä halusin työntekijöiltä mahdollisimman omakohtaisia mielipiteitä ja näkemyksiä pienryhmätoiminnasta. Nauhoitin haastattelut sekä litteroin aineiston sanatarkasti. Haastattelun kesto ja vastausten laajuus vaihtelivat haastateltavan mukaan. Koska haastateltavia oli ainoastaan neljä, pelko vastaajan henkilöllisyyden paljastumisesta saattoi vaikuttaa vastauksiin. Haastattelussa on alttius antaa sosiaalisesti toivottavia vastauksia tai tietoa asioista, joita tutkija ei kysy. Tämä saattaa heikentää haastattelun luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2013, 206).

Suoritin avoimen kyselyn kirjallisena yhdeksälletoista perheelle. Uusinta-kyselyn ansiosta vastauksia palautui kaikkiaan 12 kappaletta, mikä tarkoitti 63 prosenttia perheistä. Toteutin kyselyn avoimena kyselynä, sillä halusin vanhempien vastaavan kyselyyn spontaanisti ja omin sanoin. Saamieni vastausten tarkkuus ja laajuus vaihtelivat niin ikään vastaajan mukaan. Kyselytutkimuksessa ei voida varmistua vastaajien huolellisesta vastaamisesta ja kysymysten väärinymmärryksiä on vaikeaa havaita (Hirsjärvi 2013, 195). Vastausten perusteella en voinut olla aivan varma, olivatko kaikki vastaajat ymmärtäneet kysymykset oikein, ja vastasivatko he esittämiini kysymyksiin.

11 POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää pienryhmätoiminnan vaikutusta päiväkotiryhmän arkeen sekä pienryhmätoiminnan vaikutusta lasten väliseen ja lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutukseen päiväkodissa. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla tutkimukseen osallistuneen päiväkotiryhmän työntekijöitä, havainnoimalla kahta 3–5-vuotiaiden pienryhmää sekä suorittamalla kysely lasten vanhemmille. Pääasiallisena aineistona tutkimuksessa oli haastattelujen avulla kerätty materiaali.

Tutkimustulosten mukaan työntekijöiden ja lasten vanhempien kokemukset pienryhmätoiminnasta pysyvissä pienryhmissä olivat myönteisiä. Pienryhmätoiminta oli rauhoittanut päiväkotiryhmän arkea sekä helpottanut toimintaa ja siirtymätilanteita, kuten ulos lähtöä. Pienryhmätoiminnalla oli myös lasten välistä sekä lapsen ja aikuisen välistä myönteistä vuorovaikutusta lisäävä merkitys. Työntekijät olivat sitoutuneet olemaan lasten kanssa. Pienryhmätoiminnan ansiosta työntekijöiden oli helpompi huomata ja huomioda yksittäinen lapsi. Aikuinen oli lasten saatavilla ja kykeni jakamaan huomionsa tasapuolisesti kaikkien lasten kesken.

Myös lasten välinen myönteinen vuorovaikutus oli pienryhmässä lisääntynyt, ja kaverisuhteet kehittyneet edulliseen suuntaan. Arat lapset olivat rohkaistuneet ja häiritsevästi käyttäytyneet lapset puolestaan rauhoittuneet pienemmän ryhmän ja aikuiselta saadun myönteisen huomion ansiosta. Työntekijät pysyivät pienryhmissä kiinteästi, jolloin oman pienryhmän lapset tulivat tutuiksi rinnakkaisryhmän lasten jäädessä vieraammiksi. Pienryhmätoiminta vaikutti myönteisesti myös työntekijöiden työssä jaksamiseen. Työntekijät kokivat työn mielekkyyden lisääntyneen rauhallisemman ja leppoisamman ilmapiirin ansiosta, vaikka he totesivatkin työn pienryhmässä olleen melko sitovaa, eikä esimerkiksi paperitöille ollut aikaa.

Mielestäni sain vastaukset asettamiini tutkimuskysymyksiin. Myös aikaisempien tutkimusten tulokset pienryhmätoiminnasta ovat hyvin samankaltaisia tutkimukseni tulosten kanssa. Vertaan saamiani tutkimustuloksia Kaisa-Sisko Kankaan (2013) varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielmaan sekä Anniina Kotilan ja Erja Lehtosalon (2013) kasvatustieteen pro gradu -tutkielmaan. Myös heidän tutkimuksistaan käy ilmi pienryhmätoiminnan helpottaneen ja rauhoittaneen toimintaa päiväkodissa. Kankaan sekä Kotilan ja Lehtosalon

Pro gradu -tutkielmien mukaan lasten ja työntekijöiden välinen vuorovaikutus lisääntyi, lapsi tuli paremmin huomioiduksi ja työntekijöillä oli enemmän aikaa yksittäiselle lapselle. Niin ikään työntekijöiden työnkuva selkeytyi ja työssä jaksaminen lisääntyi. Tutkimusten mukaan haasteita päiväkotien arkeen toivat muun muassa toiminnan porrastaminen aikataulujen mukaan, työntekijöiden mahdollisuus taukojen pitämiseen sekä tiedon välittäminen rinnakkaisryhmän lapsesta lapsen vanhemmille rinnakkaisryhmän kanssa vähiin jääneen vuorovaikutuksen vuoksi. Tutkimuksista löytyi yhtäläisyyksiä ja samankaltaisuuksia paljon, mutta toki myös eroavaisuuksia tutkimustehtävästä ja päiväkodista riippuen.

Kokemukseni ja käsitykseni pienryhmätoiminnasta ovat myönteisiä. Pienryhmätoiminnan myötä lapsi saa tarvitsemaansa huomiota, sekä aikaa kehittyä ja kasvaa. Erityisen merkityksellisenä pidän pienryhmätoimintaa eri tavoin ja erilaista tukea tarvitsevien lasten kohdalla. Kasvattajalle pienryhmän ohjaaminen on mielekästä ja palkitsevaa, jolloin myös työssä jaksaminen paranee ja työmotivaatio säilyy. Pienryhmätoiminta lisää lasten sekä kasvattajien hyvinvointia päiväkodissa ja on näin ollen perusteltu toimintatapa. Uskon, että pienryhmätoiminta pysyvissä pienryhmissä mahdollistaa paremmin myös varhaiskasvatussuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteutumisen, erityisesti yksittäisen lapsen kohdalla.

Tutkimustyöni tulokset sekä aiemmat tutkimukset pienryhmätoiminnasta kertovat pienryhmätoiminnan tarpeellisuudesta tämän päivän yhteiskunnassa. Kanninen ja Sigfrids (2012, 54) toteavat, että muun muassa ryhmän koko, ihmissuhteiden pysyvyys sekä fyysinen ympäristö luovat perustan laadukkaaseen päivähoidon toteuttamiselle. Opinnäytetyöprosessin aikana vierailin kahdessa pienryhmätoimintaa toteuttavassa päiväkodissa, Puistolassa ja Kouvolassa sekä Hovinpuiston päiväkodissa Kotkan Karhulassa. Tutkimustyöni ansiosta ja päiväkotivierailujen myötä olen vakuuttunut pienryhmätoiminnan ja pienempien päiväkotiryhmien tarpeellisuudesta sekä pienryhmätoiminnasta laadukkaaseen päivähoidon mahdollistajana.

Näin laajan ja perusteellisen tutkimustyön tekeminen oli haastavaa mutta samalla mielenkiintoista tutkimusprosessin opettelua. Mikäli nyt aloittaisin tutkimustyön alusta tällä kokemuksella ja näillä tiedoilla, prosessi olisi varmasti erilainen ja tekisin monet asiat toisin. Uskon, että moni mutka jäisi kiertämättä ja

tie lopputulokseen olisi suurempi. Oman haasteensa opinnäytetyön toteuttamiselle toi aiheen myöhäinen löytyminen. Olin asettanut tavoitteekseni valmistua vuoden 2015 aikana, jolloin joulukuussa 2014 varmistunut tutkimustyön aihe tarkoitti työskentelyä tiiviissä aikataulussa. Aiheen vahvistamisen jälkeen opinnäytetyöprosessi käynnistyi hitaasti muita opintoja suorittaessani. En myöskään oivaltanut anoa tutkimuslupaa kaupungilta heti projektin alussa, mikä vaikutti tutkimustyön hitaaseen käynnistymiseen. Tutkimuslupaa odotellesani saatoinkin kuitenkin perehtyä rauhassa tutkimustyön teoriaosuuteen, josta koen olleen hyötyä muun muassa tutkimusaineiston hankintaan valmistautuessani.

Huolimatta siitä, että tutkimustyön toimeksianto ja tutkimus koski vain yhtä päiväkotiryhmää, kertyi erilaista tutkimusaineistoa melko paljon. Tutkimusaineiston runsaus ja menetelmien monipuolisuus tekivät tutkimuksen analyysivaiheesta haastavan. Tutkimustyötä tehdessäni pohdin ”ottaneeni liian suuren palan”. Aineiston kerääminen ainoastaan kahta tutkimusmenetelmää käyttäen olisi mahdollisesti helpottanut analyysin tekoa. Erilaisten tutkimusmenetelmien hyödyntämisen myötä koen kuitenkin oppineeni paljon. Kolmen tutkimusmenetelmän käyttäminen antoi todennäköisesti myös luotettavampia vastauksia tutkimuskysymyksiini. Nyt kun työ on tehty, olen tyytyväinen valitsemiini tutkimusmenetelmiin.

Toinen asettamistani tutkimuskysymyksistä oli: Millainen vaikutus pienryhmätoiminnalla on päiväkotiryhmän arkeen? Tutkimustuloksia raportoidessani koin haastavana oleellisen tiedon huomioimisen sekä sen esiin nostamisen tutkimusaineistosta. Pohdin, olinko varmasti ottanut huomioon oleellisimman tiedon aineistosta. Pienryhmätoiminnalla on hyvin moninainen vaikutus päiväkotiryhmän arkeen, joten tutkimuskysymystä olisi kenties ollut syytä rajata. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi oli mielenkiintoinen. Prosessin aikana koen kehittyneeni tutkijana ja oppineeni paljon sekä saaneeni hyviä eväitä tulevaisuutta varten. Pienryhmätoimintaa pyritään lisäämään varhaiskasvatuksessa ja uskon, että tutkimuksen avulla pienryhmätoiminnan vaikuttavuudesta saadaan hyödynnettävää lisätietoa.

12 JATKOTUTKIMUSAIHE

Opinnäytetyöprosessin aikana olen havainnut, kuinka monin tavoin pienryhmätoiminta on toteutettavissa ja miten erilaisia käytännöt päiväkotien välillä voivat olla. Päiväkodit ja ryhmät toteuttavat pienryhmätoimintaa omien tarpeiden, tavoitteiden sekä olosuhteiden mukaan. Suuri 21 lapsen ryhmä voidaan jakaa esimerkiksi kolmeen yhtä suureen ja mahdollisimman yhdenmukaiseen pienryhmään. Pienryhmät voivat olla myös erikokoisia, jolloin ryhmän muodostuksessa huomioon otettavia asioita ovat muun muassa lasten ikä ja tuen tarve. Tällöin lasten lukumäärä pienryhmissä voi olla esimerkiksi 4, 7 ja 10.

Jatkotutkimuksen aiheena voisi olla pienryhmien koko lapsen näkökulmasta. Hyötyykö esimerkiksi tukea tarvitseva lapsi enemmän pienestä neljän lapsen tuetusta ryhmästä vai hiukan suuremmasta, seitsemän lapsen ryhmästä, jossa useampi lapsi toimii tukilapsena. Entäpä, miten tukilapsi kokee neljän tai viiden lapsen pienryhmän, jossa tukea tarvitsevia lapsia on kaksi tai kolme.

LÄHTEET

- Aarnos, E. 2010. Kouluun lapsia tutkimaan: Havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 175.
- Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2011. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 272.
- Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaatamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. 21.8.1991/60.
- Bruce, T. 2015. Early Childhood Education. 5th edition. London: Hodder Education, an Hachette UK company.
- Eerola-Pennanen, P. 2011. Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 233.
- Eskel, P. & Marttila, M. 2013. Osallisuuden kokemus osana yhteisöllisyyttä. Teoksessa: Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 76–78, 84–85.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–30.
- Hakala, J. T. 2010. Tutkimusmenetelmän valinnasta. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 21.
- Haminan kaupunki 2014. Haminan varhaiskasvatussuunnitelma 2014. Pdf-tiedosto. Hamina: Haminan kaupunki. Saatavissa: <http://www.hamina.fi/fi/Asukkaat/Lapset%20ja%20perheet/> [viitattu 21.4.2015].
- Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. 2011. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 55.
- Helenius, A. 2008a. Lapset ryhmässä. Teoksessa: Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 57–59.
- Helenius, A. 2008b. Mitä pedagogisella prosessilla tarkoitetaan? Teoksessa: Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 53–54.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 18. painos. Helsinki: Tammi.

- Hännikäinen, M. 2013. Varhaiskasvatus pienten lasten päiväkotiryhmissä. Hoitoa, kasvatusta vai opetusta? Teoksessa: Karila, K. & Lipponen, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 51.
- Juusola, M. 2012. Levottomat aivot. ADHD ja Asperger vahvuuksina. Helsinki: Otava.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2011. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. 2., muuttumaton painos. Helsinki: Kirjapaja.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kangas, K.-S. 2013. Päiväkodin pienryhmätoiminta ja lasten osallisuus. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kataja, J., Jaakkola, T. & Liukkonen, J. 2011. Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kivijärvi, T. 2011. Maahanmuuttajataustaisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 247, 250, 252.
- Koivula, M. 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa: Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 19, 23.
- Koivunen, P.-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kopakkala, A. 2011. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Helsinki: Edita.
- Kotila, A. & Lehtosalo, E. 2013. Työyhteisön kehittämisprosessi päiväkodissa. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.
- Kouvolan kaupunki. Pedagoginen pienryhmätoiminta varhaiskasvatuksessa. Pdf -tiedosto. Kouvola: Kouvola Hyvinvointipalvelut. Saatavissa: <http://www.kouvola.fi/material/attachments/hyvinvointipalvelut/esitteet/MqzBlpnrw/Pienryhmatoiminta.pdf> [viitattu 16.3.2015].
- Kronqvist, E.-L. 2011. Varhaispedagogiikan kehityopsykologinen perusta. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 15.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.

Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Pedatieto.

Määttä, P. & Rantala, A. 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Niikko, A. 2008. Perustoimintojen pedagogiikka. Teoksessa: Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 69.

Nikka, M. 2014. Pedagoginen pienryhmätoiminta Puistolän päiväkodissa Metsätien ryhmässä. PowerPoint-esitys 10.12.2014. Kouvolan kaupunki.

Opas, M. 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa: Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus, 158–161.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. 2015. Varhaiskasvatuslaki. Helsinki: Opetusalan Ammattijärjestö OAJ. Saatavissa: <http://www.oaj.fi/cs/oaj/varhaiskasvatuslaki> [viitattu 24.7.2015].

Papunet. 2015a. Materiaalia kommunikoinnin tukemiseen. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. Saatavissa: <http://papunet.net/materiaalia/sanasto/sana/vuorovaikutus> [viitattu 23.7.2015].

Papunet. 2015b. Tietoa puhevammaisuudesta. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. Päivitetty 2.2.2015. Saatavissa: <http://papunet.net/tietoa/toimiva-vuorovaikutus> [viitattu 23.7.2015].

Piironen-Malmi, U. & Strömberg, S. 2008. Välittämisen pedagogiikka. Helsinki: Tammi.

Raittila, R. 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa: Karila, K. & Lipponen, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 74, 79, 89–90.

Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Helsinki: Finn Lectura.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston internetsivut. Saatavissa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html [viitattu 11.7.2015].

Salminen, E. & Tynnenen, K. 2011. Omahoitajana päiväkodissa. Omahoitajuus pedagogisena työmenetelmänä. Vantaa: Pedatieto Oy.

Siitonen, E. 2011. Ihmeiden tekijät: Päivähoidon ryhmäkokoselvitys. Tehyn julkaisusarja B: 1/2011. Saatavissa: http://www.tehy.fi/@Bin/23378183/Ihmeiden%2Btekij%C3%A4t_Netti.pdf [viitattu 17.3.2015].

Sinkkonen, J. 2012. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Tiusanen, E. 2008. Päivittäiset toiminnot päivähoidossa. Teoksessa: Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 79.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 42–44, 47, 52.

Valli, R. 2010. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 103, 126.

Varhaiskasvatuslaki 8.5.2015/580.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes. Oppaita 56. Helsinki: Stakes. Saatavissa:
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1> [viitattu 14.4.2015].

Vilkka, H. 2007. Tutki ja kehitä. 1.–2. painos. Helsinki: Tammi.

TEEMAHAASTATTELURUNKO

PIENRYHMÄTOIMINTAAN SIIRTYMINEN

- Syy pienryhmätoimintaan siirtymiseen/pienryhmätoiminnan toteuttamiselle. Mistä ajatus pienryhmätoimintaan.
- Miten/millä perusteella ryhmä (21 lasta) on jaettu pienempiin ryhmiin.
- Huomioitavat asiat suurryhmästä pienempiin ryhmiin siirryttäessä.
- Vaikutus tilojen käyttöön ym.
- Pienryhmätoiminnan vastuualueiden jakaminen.
- Ryhmän aikuisten tehtävät pienryhmässä. Vastuu pedagogiikasta.

PIENRYHMÄTOIMINTA PÄIVÄKODIN ARJESSA

- Pienryhmätoiminnan vaikutus päiväkodin arjessa.
- Pienryhmätoiminnan myötä saavutetut käytännön muutokset.
- Lasten päivittäistoimintojen, kuten siirtymätilanteiden, pukeutumisen, ruokailun jne. sujuminen.
- Pienryhmätoiminnan hyöty lapselle.
- Pienryhmätoiminnan hyöty erilaista tukea tarvitseville lapsille (maahanmuuttajalapset, erityisen tuen tarpeessa olevat lapset, syrjään vetäytyvät tai ylivilkkaat lapset, jne.).
- Pienryhmätoiminnan vaikutus päiväkotiryhmän/lapsiryhmän ilmapiiriin. Entä melutasoon.
- Työntekijöiden pysyvyys pienryhmässä. Kyetääkö työntekijöiden vahvuuksia hyödyntämään pienryhmätoiminnassa tällä hetkellä.
- Lasten vähäisen määrän (esim. sairauspoissaolojen takia) vaikutus pienryhmätoimintaan. Ryhmien sekoittuminen/yhdistyminen tilanteessa.
- Pienryhmätoiminnan aiheuttamat haasteet päiväkodin arjessa. Keinot haasteiden voittamiseksi.
- Pienryhmätoiminnan suunnittelutyöhön vaikuttavat tekijät.
- Suunnitteluajan järjestäminen.
- Suunnittelun jakaminen vastuualueisiin.

VUOROVAIKUTUS PIENRYHMÄSSÄ

- Pienryhmätoiminta tukena ja vuorovaikutuksen mahdollistajana työntekijän ja yksittäisen lapsen tai lasten välillä.
- Pienryhmätoiminnan vaikutus lapsen havainnointiin ja lapsituntemukseen.
- Lapsen tarpeisiin, haasteisiin ja toiveisiin vastaaminen pienryhmässä.
- Tilanteiden, jolloin paikalla on vain muutama lapsi, hyödyntäminen vuorovaikutuksen kannalta.
- Pienemmän ryhmän vaikutus lasten sosiaalisiin ja vuorovaikutustaitoihin, kuten suhtautumiseen aikuisiin ja toisiin lapsiin, tunteiden hallintaan, jne.

PIENRYHMÄTOIMINTA TYÖNTEKIJÄN KOKEMANA

- Kokemukset pienryhmätoiminnasta tähän mennessä. Pienryhmätoiminnan hyviä ja huonoja puolia.
- Pienryhmätoiminnan eroja entiseen toimintatapaan verrattuna.
- Pienryhmän omahoitaja- tai vastuukasvattajamenetelmä verrattaessa omahoitajuuteen suuressa lapsiryhmässä.
- Pienryhmätoiminnan heijastuminen työntekijän työssä jaksamiseen ja työn mielekkyyteen.

KYSELY VANHEMMILLE

Vastaaja: äiti ☐ isä ☐ molemmat ☐

Voitte vastata seuraaviin kysymyksiin vapaasti, omin sanoin. Tarvittaessa vastauksia voi jatkaa paperin toiselle puolelle.

Miten pienryhmätoiminta (Kengut -ryhmä jaettu punaiseen ja vihreään pienryhmään) näkyy lapsenne arjessa?

Miten omahoitajuus näkyy lapsenne ja perheenne arjessa pienryhmätoimintaan siirtymisen jälkeen?

Miten lapsenne on mielestänne sopeutunut pienryhmään? Oletteko esim. havainneet muutoksia lapsenne kaverisuhteissa pienryhmätoiminnan myötä?

Miten pienryhmätoiminta on mielestänne vaikuttanut lapseenne? Oletteko esim. havainneet muutoksia lapsenne käyttäytymisessä?

Mitkä ovat mielestänne pienryhmätoiminnan hyviä tai huonoja puolia?

Mihin pienryhmätoimintaan liittyviin asioihin toivoisitte parannusta?

Tähän voitte halutessanne kirjoittaa muita pienryhmätoiminnasta mieleenne tulevia asioita.

KIITOS VASTAUKSESTANNE!